Obligāts kontrolekz

VISU ZEMJU PROLETARIEŠI, SAVIENOJIETIES!

Literatura un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1948. G. | 22. FEBRUARĪ | Nr. 8 (162)

PADOMJU ARMIJA - TAUTU MIERA UN BRĪVĪBAS ARMIJA

Dziļā pateicībā padomju ļaudis šogad atzīmē savas Padomju Armijas 30. gadadienu, armijas, kas modri sarga mūsu socialistiskās dzimtenes robežas, varonīgās kaujās satriecot un iznīcinot katru ienaidnieka mēģinājumu rupji iejaukties padomju cilvēka dzīvē un darbā.

— Pasaule vēl nav tik labi iekārtota, kā man to gribētos. Un man būs tas gods un laime — laime cīnīties par to līdz manas nāves dienai, — saka pulkvedis Petrovs Simonova lugā «Zem Pragas kastaņām». Pasaulē vēl nav iznīcināts kapitalisms. Vēl daudzās zemēs valdību stūres pret tautu gribu vada kapitala algotņi, kam nav nekā svēta, izņemot naudas maku, kura vārdā tie pavergo un iznīcina tautas. Lūk, šiem cilvēces izdzimteņiem kā dadzis viņu alkatīgajās acīs ir mūsu socialistiskā zeme, mūsu cilvēku mierīgais darbs, mūsu laimīgā dzīve, mūsu uzsāktais ceļš uz komunismu, mūsu cīņa par visu cilvēku un tautu brīvību un laimi. Mūsu valsts trīsdesmit gadu vēsturē mēs esam piedzīvojuši ne vienu vien starptautiskās reakcijas spēku mēģinājumu ar ieroču palīdzību iznīcināt pirmo socialisma valsti pasaulē — mūsu dārgo Padomju Savienību, brīvos padomju ļaudis atkal padarīt par baņķieru, fabrikantu, muižnieku vergiem. Visiem šiem neķītrajiem avanturistiskajiem mēģinājumiem allaž drosmīgi nostājusies pretī varonīgā, neuzvaramā Padomju Armija, un katrreiz «Padomju ļaudis ačim redzami pārliecinājās, ka viņi droši var paļauties uz savu Sarkano armiju» (J. V. Staļins).

Visi šie avanturistiskie mēģinājumi piedzīvojuši vienādu galu — kauna un negoda pilnu sakāvi. Padomju Armija ir neuzvarama, jo tā dzimusi Oktobra revolucijas un pilsoņu kara ugunīs, cīnās pret pasaules kontrrevolucijas tumšajiem spēkiem, par jauna tipa valsts iekārtu. Pie Padomju Armijas šūpuļa stāvēja lielie cilvēces ģeniji Ļeņins un Staļins, kuru vadībā viena sestā daļa zemeslodes nostājās uz jauna ceļa un iet no uzvaras uz uzvaru. Padomju Armija savā darbībā vadās no komunistiskās (boļševiku) partijas progresīvajām idejām, ir par tautu mieru un brīvību, pret apspiestību un ekspansiju. Padomju Armija ir — padomju tauta. Nav otras tādas armijas pasaulē, kurai tautā veltītu tādu mīlestību un gādību, kādu Padomju Armijai veltī padomju tauta. Un nav otras tādas armijas pasaulē, kurā ar tādu pacilātību, apņēmību ieietos tik plašas tautas masas, kad zemei draud iebrukuma un kara briesmas. Tā tas bija Padomju Armijas pirmajās dienās, kad, veicot cīņas pret ārzemju interventiem, Padomju Armijas rindās iestājās revolucionarā proletariata un darba zemniecības miljonu masas, tā tas jo spilgti pierādījās Lielā Tēvijas kara dienās cīņās pret vācu fašistiskajiem iebrucējiem. Nevar uzvarēt Padomju Armiju, tāpēc ka nevar uzvarēt tautu. Padomju Armija ir tautu draudzības armija, tajā par vienu mērķi — tautu mieru un brīvību — plecu pie pleca cīnās krievs un latvietis, uzbeks un karelis, gruzīns un ukrainis, simtiem dažādu mūsu zemes tautu un tautību pārstāvju.

Slavenu cīņu un uzvaru bagāts ir Padomju Armijas 30 gadu mūžs. Un kā viens no slavenākajiem varoņdarbiem cilvēces vēsturē uz mūžiem tiks ierakstīts Padomju Armijas veiktais varoņdarbs Lielajā Tēvijas karā, cīņās pret barbariskajiem postītājiem un civilizacijas izdzimteņiem — vācu fašistiem, par Padomju Savienības un visas pasaules tautu brīvību un neatkarību. Četru gadu ilgās asinainās kaujās Padomju Armija sava ģenialā Ģeneralisimusa Staļina vadībā nosargāja mūsu socialistiskās dzimtenes brīvību, viena pret vienu sakāva un iznīcināja pasaules imperialisma priekšpulku — hitlerisko armiju, atbrīvojot daudzas Eiropas tautas no fašistiskās apspiestības jūga un visas pasaules tautas — no fašistiskās verdzības drauda. Visu zemju brīvību mīlošie ļaudis tais dienās pateicībā nolieca savas galvas Padomju Armijas varoņu — pelēkā mēteļi tērpto vienkāršo cīnītāju — priekšā. Tāpēc, ka Padomju Armija bija pirmā, kas drosmīgi nostājās pretim līdz zobiem bruņotajai «neuzvaramajai» fašistiskā plēsoņas Hitlera laupītāju armijai pēc tam, kad tā jau bija maršējusi uzvaras solī pa Parīzes, Pragas, Varšavas, Vienes ielām. Tāpēc, ka Padomju Armijas karavīru varonīgā pretestība ienaidniekam iedvesmoja un spēcināja cīņā par savas zemes brīvību frančus, dienvidslavus, norveģus un grieķus, uzturēja viņos dzīvu ticību uzvarai. Francijas komjauniešu avīze «L'Avant Garde» 1941. gadā rakstīja: «Mēs neesam vieni mūsu cīņā. Ar mums ir lielā socialisma zeme — Padomju Savienība Tāpēc mēs uzvarēsim.» Protams, tā nav šo varonīgo patriotu vaina, ka šodien Marselam Kašenam ar sašutumu jājautā: «Kā var tik ātri aizmirst Staļingradu un Padomju Savienības milzīgo ieguldījumu Francijas un visas pasaules atbrīvošanā?» Negodīgiem nodevējiem, dažādiem viltus patriotiem atkal izdevās uzsēsties kaklā franču tautai. Bet franču tauta turpina cīņu un ar tādu pašu pārliecību kā 1941. gadā ari šodien tā var sacīt: «Mēs neesam vieni, ar mums ir lielā socialisma zeme — Padomju Savienība, mēs uzvarēsim!»

Vēl ne īrīg gadi nav pagājuši kopš tās lielās dienas, kad Padomju Armijas cīnītājs uzvilka sarkano uzvaras karogu virs sagrautā Berlines reichstaga, vēl nav noslēgti visi miera līgumi, bet pasaules vienkāršo cilvēku prātus jau satrauc jauna kara kurinātāju balsis. Spekulanti, kam tautu cīņa par brīvību, pret fašismu nebija nekas vairāk kā personīgās iedzīvošanās avots, ilgojas pēc jauna cilvēku slaktiņa. Kara pēdējās dienās, apbedījot Elbas krastos kritušos sabiedroto karavīrus, amerikaņu ģeneralis teica pacilātu runu: «Mūsu vienkāršie cilvēki krita, aizstāvot brīvību un cilvēka cieņu.» Laimīgi ir šie kritušie, jo viņi nezina, ka šodien tas pats ģeneralis viņu dzīvus palikušos biedrus dresē jaunam kara gājienam pret progresa un demokratijas spēkiem, neķītri ņirgādamies par brīvību, cilvēka cieņu un kritušo piemiņu.

Mūs, padomju ļaudis, nevar iebiedēt ne šī ieroču žvadzināšana, ne dažādu senatoru un Volstrita aģentu draudi. Dziļā paļāvībā uz savu Padomju Armiju, tās spēku un neuzvaramību mēs beidzam novākt pēdējās pagājušā kara drupas, celam un būvējam jaunas mājas, skolas, fabrikas, tiltus, veidojam uz augšu savu kulturu un mākslu, mēs negribam karu, mūsu cīnītāju vairums atgriezušies savās agrākajās rūpnīcās un kolchozos mierīgā darbā. Dziļā paļāvībā uz mūsu un mūsu Armijas spēku socialisma celtniecības darbu veic jaunās demokratijas zemju tautas, kurām Padomju Armijas uzvaras atnesa brīvību. Mūsu stingrā nostāja par mieru un demokratiju iedvesmo uzvarām pret apspiedējiem Ķīnas, Grieķijas un Indonezijas patriotus, visu zemju progresīvos spēkus viņu cīņā pret reakciju un jaunu karu.

Mēs nekad neaizmirsīsim tos varoņus, kas savas dzīvības atdevuši cīņā par to dzīvi, kuru mēs šodien tik aizrautīgi dzīvojam. «Mūžīga slava varoņiem, kas krituši cīņās par mūsu dzimtenes brīvību un neatkarību!» — tie ir mūsu vaļona vārdi, kurus viņš mums atgādināja ik dienas savās pavēlēs par jaunām uzvarām Tēvijas kara cīņu frontēs. Godināsim viņu piemiņu ar cienīgām uzvarām stalinisko darba plānu izpildē. Tā būs pareizi. Kad Daugavpils darba ļaudis sāka atjaunot savu kara sagrauto pilsētu, viņi saņēma vēstuli no kādas tanku daļas. Tankisti rakstīja: «Biedri! Uz viena no jūsu pilsētas laukumiem apbedīti vairāki mūsu biedri — tie, kas atdeva atpakaļ mūsu socialistiskajai dzimtenei jūsu pilsētu. Paturiet pieminā un godā šo varoņu vārdus!... Un labākais cienas pierādījums viņiem būs tas darbs, ko jūs veiksit, atgriežot savu pilsētu pilnasinīgai dzīvei par godu mūsu dzimtenes spēka un varenības tālākam uzplaukumam.»

Varenā piecgades darba dunā skan mūsu šodiena. Mēs ceļam savu dzīvi arvien skaistāku un bagātāku pilni paļāvības uz rītdienu, jo mūsu radošo darbu sarga uzvaru slavas vainagotā, neuzveicamā Padomju Armija.

Andrejs Balodis

Padomju Armijai

Tas laiks par vēsturi jau kļuvis:
Mēs šķiram lappuses — šķiet, vētra šalc,
Mūždzīva audeklos kaist asins palts,
Pār ekranu līst kaujas liesmu šalts.

Cik cilvēks darbā daudz ir guvis:
Pret zilgmi pilsētas kā putni spurdz,
Prieks tautas dvēselē kā avots urdz,
Un dzīves jauncelsmē neviens nav gurds!

Bet mirdzums nemirstīgs mūs vada:
Tā Ļeņingradas balss — sauc neizmist,
Tas Staļingradas spēks — liek veikt vai krist,
Tā zvaigzne Maskava, tai mūžam neapdzist!

Gads briedā riesīsies pēc gada, —
Vien laiki teiksmas šalks visvarenai,
Simt simtās bargās kaujās rūditai,
Mums sirdī vienmēr dārgai Armijai.

Tu tā, kas otrreiz dzīvi devi:
Šīs acis — saskatīt, šīs rokas — tvert,
Šīs kājas — nākamībā soļus spert,
Šis lūpas — dzīvību un laimi dzert.

Audz, brīves Armija, mēs sveicam tevi,
Tu mūsu slavas koka krāšņais zars!
Arvien lai apmirdz mūs kā gaismas stars
Tavs nemirstamais varonības gars!

J. V. STAĻINS

Mākslinieka A. Gerasimova gleznā (1943.)

PADOMJU ARMIJA

J. SUDRABKALNS

Sarkanās zvaigznes karavīri svin savas slavenās saimes trīsdesmito gadadienu. Viņu solos dun vēsture. Viņi nosargājuši vislielāko briesmu brīžos dzimteni, pirmo socialisma valsti pasaulē, nodrošinot mierīgu un raženu darbu un uzplaukumu visiem amatiem, zinātnei un mākslai. Viņu spēks, disciplina un bezbailība, viņu uzticība dzimtenei un komunistiskajai partijai pieškir svaru ikvienam padomju valstsvīra un diplomata vārdam starptautiskajā politikā. Viņi iedveš cerības un cīnas garu darba ļaudīm, demokratijas aizstāvjiem visā pasaulē.

Kad atskatāmies pagātnē, ieraugām 1918. gada februara vējos un sniegos pie Pleskavas un Narvas, Petrogradas pievārtē padomju karotājus, ko sapulcināja padomju valdības paziņojums, ka socialistiskā tēvzeme briesmās. Tur bija fabriku un rūpnīcu strādnieki bijušie sarkanie gvardi un revolucionari noskaņotie cara armijas zaldati, tur skanēja dažādas valodas, bet kopīgie mērķi un cīnas dedzība cieši saliedēja visus karotājus. Diena, kad jaunās valsts karapulki apturēja keizariskās Vācijas uzbrukumu, kluva par Sarkanās Armijas, Padomju Armijas dzimšanas dienu. Tā veidojās, auga un rūdījās ilgās un sīvās cīņās pret ārzemju iebrucējiem un baltgvardiem, kontrrevolucionariem milzīgās valsts dažādajās frontēs. Tā uzveica visus naidniekus, un Partijas vēstures īsā kursa astotajā nodaļā skaidri pasacīts, kā jaunā armija neilgā laikā izauga par varenu spēku. Tā asi atšķirās no vecās cara armijas, no visām kapitalistisko valstu armijām, tā atbilda tautas prasībām un ilgām, tā bija darba ļaužu armija, padomju karavīra sarkanā zvaigznīte liesmoja kā tautas sirds.

Vēstures grāmatās kareivjiem, veselām tautām, kas cīnās par savām cilvēciskajām tiesībām, par brīvību, allaž saslejas pretī derdzīgs un nežēlīgs, netaisni izlietām asiņim aptaškīts iekarotājs, apspiedējs, bagātā kunga ieroču kalps, viņa naudas lādes sargsuns. Ciltis un tautas aiziet bojā no mantkārīgā, varmācīgā zobena, sabiedrības attīstība sastingst uz gadiem. Viduslaiku landsknechti un renesanses kondotjeri piedāvāja savu šķēpu un savus algotņus visiem, kam bija biezs maks, nemaz netaujādami, vai viniem jākaujas taisnības vai netaisnības vārdā. Nemaz nav arī jāatkāpjas tik tālos laikos, jo ik dienas lasām, kā anglu un amerikaņu kapitals padarījis savas armijas par tiranijas ieročiem, kas izlej asinis un apspiež patstāvīgās nacijas. Kauna pilna, pretīga cilvēka sirdij un prātam ir karavīra loma kapitala kalpībā. Viņš sēj naidu, izputina lielas kulturas vērtības, gremdē ļaudis postā un tumšībā. Tāpēc Indonezijā un Grieķijā, visur, kur tautas cīnās pret svešzemju iebrucējiem, baņķiera kara algotņi apkrauj lāstiem.

Padomju karavīrs ir progresa, cildenas moralās stājas, taisnības karotājs. Atbrīvotās tautas kaisa viņam ziedus ceļā, visur, kur uzaust sarkanā zvaigznīte, sirds sit līksmāk, brīvāk, laimīgāk. Dienvidslavijā, Polijā, Čechoslovakijā un daudzās citās zemēs darba ļaudis kā svētumu sarga kritušo karavīru kapus. Pie padomju karavīra meklē glābiņu un ticību nākotnei kapitalistu izsūktās nacijas. Anglu vai amerikaņu virsnieks ar apbrīnošanu uzlūko pats sevi par Eiropas un visas pasaules kungu, cilvēciskā lepnuma un

(Turpinājums 2. lapas pusē)

PADOMJU ARMIJA

(Turpinājums no 1. lapas puses)

goda laupīšana viņam liekas tikai joks. Padomju kareivji Vinē uzmeklē lielo komponistu atdusas vietas, godbijīgi stāv Eiropas muzejos pie lielo meistaru gleznām, palīdz karā izpostītām tautām celt jaunu dzīvi, ar vislielāko cieņu atbalstīdami ikviena nacionalos centienus, valodu un kulturu. Padomju Armija ir varena kulturas sargātāja un veicinātāja, un pirmo reizi īsti dziļu nozīmi gūst Puškina vārdi «Borisā Godunovā» par vienu lauru apvīto šķēpa un liras savienību. Augsts ir padomju karavīru kulturas līmenis, lielas un daudzpusīgas viņu prasības, un visur un vienmēr viņi palīdz brīvi un kupli sazaļot zinātnei un mākslai. Darba inteliģence, zinātnieki, rakstnieki, gleznotāji un tēlnieki, skaņraži un artisti ciešām saitēm savienoti ar Padomju Armiju, gan attēlojot tās cīņas un uzvaras, varoņus, gan palīdzot tai darbā, iedvesmojot. Kopā ar strādniekiem un zemniekiem, ogļračiem un zvejniekiem padomju rakstnieki un mākslinieki arī aktīvi, ar ieročiem rokās cīnījušies pilsētkara frontēs, pie Chasana ezera, Somijas mežos un ezeru pāržmaugās, Lielajā Tēvijas karā. Krievs Tichonovs, ukrainis Golovanivskis, baltkrievs Kulešovs un visu citu padomju tautu pārstāvji karā vieniem lauriem apvijuši zobenu un spalvu. Radīti ievērojami mākslas darbi, kuros atspoguļojas Padomju Armijas cīņas no dibināšanas dienas līdz Berlines krišanai, un no Šolochova jaunā romana fragmentiem redzams, ka armijas tema rod arvien monumentalāku un dziļāku atveidojumu.

Ar Padomju Armiju cieši savijušies latviešu likteņi. Sarkanie latviešu strēlnieki kā varoņi kāvās pilsētkara kaujlaukos, viņu tradicijas atdzima un guva jaunu iedvesmu Lielajā Tēvijas karā. Daudzi latviešu padomju rakstnieki kopā ar gvardu strēlniekiem izstaigāja kara ceļus no Maskavas līdz mājām, un šie kauju ceļi uz visu mūžu staros svētā spožumā viņu sirdīs. Latviešu strēlniekiem jau veltītas gan dzejas un poemas, gan stāsti un lugas, bet viņu priekšā mēs visi vēl esam lieli parādnieki, un šis parāds mums nekavējoties jādzēš ar vērtīgiem mākslas darbiem. Pavisam maza ir mūsu gleznotāju un tēlnieku deva strēlniekiem, dziesmas un visu veidu muzikas darbi par viņu gaitām jārada komponistiem. Un, protams, ne vien mūsu strēlnieki, bet visa Padomju Armija, visa daudznaciju karavīru saime gaida, lai rakstnieki un mākslinieki celtu godā viņu vēsturi, noskaidrotu viņu nozīmi un uzdevumus.

Kara gaitās latvieši noslēdza mūža draudzību ar brāļu tautu karaviriem. Viņi no jauna pārliecinājās par krievu tautas lielo lomu miera un kara darbos. Krievu proletariats, kas cara laikos neatlaidīgi cīnījās pret muižniekiem un kapitalistiem, pret mazo tautu verdzināšanu, pret reakcionārām tendencēm visās dzīves jomās, bija Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas stiprais kodols, cīņu vadītājs, uz kura pleciem gūlās vislielākās grūtības. Krievu strādnieki, krievu demokratiskā inteliģence saliedēja visas tautas kopīgiem mērķiem, un arī Lielajā Tēvijas karā krievu tautas deva ir vislielākā. Latviešu pateicības jūtas labi izteicis Andrejs Balodis savā dzejolī «Krievu zemes dēlam»: «Ar krieviem sendienās pret vāciem kaujās gājām. No jaunās Krievijas mums ausa gaismas stars. Mēs tautu draudzības un brīves saimē stājām. Liels atkal atdzimis ir mūsu tautas gars. Mums dārga Krievija un svētās brīves liesmas. Ko Ļenins iededza, kas laikiem pāri augs. Lai slavā Stalinam skan mūžos mūsu dziesmas — viņš tautu vadonis, tēvs latviešiem un draugs.»

Padomju ieroču uzvara Baltijas jūras austrumu krastos atnesa brīvību latviešiem, lietuviešiem un igauņiem, piepildot šo tautu gadsimtenu ilgas un nodrošinot viņu tālāko attīstību. Viduseiropā un Balkanos Padomju Armijas uzvara iedarbojās kā varens faktors, kas atraisīja šais zemēs demokratijas spēkus. Padomju Armijas piemērs iedvesmo cīņai darba ļaudis visā pasaulē. Fridrichs Engelss, liels kara lietu specialists un lielisks militars rakstnieks, tālredzīgi runāja par regularas revolucionaras armijas radīšanu, kas palīdzētu masām izcīnīt brīvību. Šādu armiju bolševiki radījuši Padomju Savienībā. Tā izaugusi par nesagraujamu spēku, par cilvēces avangarda armiju, komunisma izcīnītāju, jauna laikmeta iezvanītāju.

Lielajos Padomju Armijas svētkos latvieši atcerēsies un pateicībā pieminēs kā dārgus brāļus un draugus visus cīnītājus, kas izkarojuši mūsu brīvību. Ar sevišķu mīlestību mēs domāsim par latviešu strēlniekiem. Ikvienam mūsu tautas loceklim, kas stājas strēlnieku rindās lielajā Padomju Armijas saimē, jāapzinās, cik nopietni un godpilni pienākumi viņam jāpilda, cik liela viņa atbildība Generalisimusa Staļina, bolševiku partijas, padomju dzimtenes priekšā. Latviešu strēlnieku slava ir spoža, tā kaldināta niknās kaujās pilsētkarā, tā atmirdzēja jaunā staru vainagā Lielajā Tēvijas karā, un šī slava mums jāglabā un jāvairo kā dārgs mantojums.

PADOMJU KOMANDIERA KAPS TRANSILVANIJAS ALPOS

Fragments no romana «Karognesēji»

ALEKSANDRS GONČARS

— Viņš kritis ievainots, kā redzams, no paša granatas, — Sagaida sacīja, noliecies pār Brjanski un aptaustīdams nāvīgo brūci. — Sprāgusi, nolādētā, pārāk tuvu.

Vecākais leitnants gulēja uz labajiem sāniem, atmetis galvu un ar visu stāvu saliecies uz priekšu, kā putns lidojumā. Vienu roku viņš bija stīvi izstiepis gar akmeni, it kā gribēdams kaut ko satvert, kas atradies viņam pavisam tuvu. Otra roka turēja sažņaugtu nelielu pistoli. Brjanskis bija kā dzīvs, nebija ne pilītes asiņu uz viņa tīrās sejas, acis nebija aizvērtas, tikai mazliet piemiegtas, it kā viņš būtu skatījies binoklī un komandējis. Negaidot vispārējā klusumā nosprakšķēja pistoles šāviens, un lode nošķinda kaut kur pret akmeni, dažus metrus atstatu no Brjanska.

— Kas tas ir? — Sagaida izsaucās, redzēdams, ka no Brjanska pistoles izšaujas dūmu strūkliņa. — Kas tas? Tā bija bijusi pielādēta.

— Brjanski! — sāpīgi izsaucās Černišs, stāvēdams pie sava komandiera un drauga nedzīvā auguma.

— Jurij! Tu pat miris vēl šauj!

Alpu kalni tinās krēslā, izpeldēja iztālēm mēness. Viņi atpogāja Brjanska kareivja svārku, apskatīja ievainojumu. Granatas šķemba bija ieurbusies taisni sirdī.

Sapulcējušies ap vecāko leitnantu un spīdinādami elektrisko spuldzi, kareivji pēc kārtas apskatīja fotografijas, kuras atrada nelaika svārku krūšu kabatā. Mirušais komandieris tagad it kā atklāja viņiem visus savus noslēpumus. Bēdu nomākta sieviete ar melnu, vecmodīgi apsietu lakatiņu ap galvu, salikusi rokas uz ceļiem, skatās tieši objektivā.

— Māte, — ieteicās Sagaida.

— Māte! — līdz šim retam kādam bija ienācis prātā, ka arī Brjanskim bija māte.

Meitene stāv pludmalē pelēkostimā ar airi rokā. Saule spīd viņai taisni acīs. Viņa piemiedz tās un smejas.

— Līgava.

— Līgava...

Nu visi atcerējās — paļiesi, arī Brjanskim bija līgava.

No kritušā svārku kreisās kabatas izņēma partijas biedra karti. Tā bija pavisam salipusi, šķembas caururbta.

— To aizsūtīs uz Maskavu... Muzejam.

Deniss Blaženko it kā draudzīgā balsī teica, ne pie viena negriezdamies:

— Es iestājos partijas kandidatos.

Un, sastapies acīm ar brāli, piemetināja:

— Esmu jau sagatavots.

No apakšas, kā no bezdibeņa, parādās staršina Bagirovs ar kareivi, viņi abi ved pavadā zirgus, kas apkrauti ar municiju. Zirgiem mugurā Brjanska sistemas kravas sedli. Kad kalnos nācās atstāt ievērojamu daļu vezumu un pāriet vienīgi uz zirgu transportu, Brjanskis ieteica pielietot vienkāršos sedlus standartizēto armijas tipa pārvadājamo sedlu vietā, kas bija smagi un milzīgi lieli. Brjanska sedlī, ko ieveda vispirms mīnmetēju rotā, ātri izplatījās, un tagad tos lietoja visi divizijas pulki. Brjanska zirgs bija arī apkrauts ar municiju un bija nosvīdis zem smagās nastas.

— Staršina! — Sagaida uzsauca Bagirovam. — Vai tu redzi?

Viņš norādīja uz kritušajiem, kas gulēja nesenajā kaujas vietā.

— Es zinu, — Bagirovs drūmi atbildēja. Ceļā viņš bija sastapis šai kaujā ievainotos, kas devās uz sanitaro rotu. Viņi bija jau visu izstāstījuši.

— Zini, priekšniecin, — ik reizes pēc kaujas Sagaida bija sevišķi sirsnīgs ar saviem biedriem, — ja zini, tad novelc savu blūzi, jo paskaties...

Sagaida attaisīja uz krūtīm adatu, un viņa saplēstais svārks pāršķīrās divās daļās. Staršina smaidīdams novilka savu blūzi un labprāt atdeva to Sagaidam.

Kareivji sasēdās ap termosu ēst vakariņas. Staršina klusēdams sadalīja spirta normu un pasniedza kareivjiem ar īpašu cieņu, it kā viņa priekšā nebūtu tie paši ļaudis, kas vienmēr. Makoveičiks agrāk nedzēra spirtu, baidīdamies, ka sadegs no tā. Savu porciju viņš atdeva Chomam. Šodien Makoveičiks negaidot izdzēra savu devu un gribēja izdzert vēl Chomas daļu. Chajeckis nedeva, apsolīdams nolīdzināties citā reizē.

Ēda un dzēra klusēdami, kā pēc grūta darba, kas nomocījis līdz nāvei.

Bagirovs, izdalījis normu, klusēdams ņēgāja sāņus. Tad piegāja pie rotas komandiera apkrautā zirga, uzlika rokas tam uz krēpēm. Kamēr kareivji ēda, staršina visu laiku stāvēja pie zirga, iespiedis pieri viņa krēpēs.

Piezvanīja bataljona komandieris un uzdeva Sagaidam komandēt rotu, kamēr ceturtā grupa atsūtīs kādu komandieri no rezerves.

— Bet Šovkuns teica, ka atgriezīsies rotā, — klusumu pārtrauca Makovejs.

— Varbūt sastaps vēl kādu, — nopūtās Romans Blaženko. — Atcerieties, Šovkuns teica vecākajam leitnantam, ka aizies ar viņu līdz Berlinei.

Brjanski apglabāja tai pašā vakarā tikko ieņemtās 805. bezvārda augstienes pašā virsotnē. Kā pulka veteranu viņu apglabāja, parādot pilnu kareivisku godu, kā vien tik bija iespējams šajos apstākļos.

Dziļās pārdomās kareivji stāvēja ap kapu, klausīdamies majora Voroncova gvardu vārdā teikto uzrunu. Viņš pelnītā kārtā tika uzskatīts par labāko oratoru divizijā un pulkā. Bet tagad nerunāja orators. Voroncovs stāvēja savā aditajā kamzolī, no kura gandrīz nekad nešķīrās; kreisā roka bija uzsieta uz krūtīm. Majors bija piedalījies uzbrukumā augstienei un bija viegli ievainots. Ar kailu galvu, lielām ausīm, mazliet salicis, viņš stāvēja pie kapa kā vecs tēvs savas saimes vidū. Uz pārsietās rokas baltā apsēja spilgti mirdzēja Zelta zvaigzne. Brjanskis bija Voroncovam vairāk nekā vienas mīnmetēju rotas komandieris. Ar Brjanski viņš bija nogājis visu ceļu, sākot no Staļingradas. Brjanski viņš bija rekomendējis partijai. Voroncovs tēvišķīgi vēroja, kā auga šis jaunais, apdāvinātais padomju virsnieks, fanatiski nemierīgs savu domu lidojumos.

— ... Viņš līdz pēdējam elpas vilcienam ir saglabājis uzticību zvērestam, uzticību karogam, uzticību savai Dzimtenei! — majors uzrunāja gvardus.

Bet Brjanskis gulēja uz teltenes audekla mierīgs, ar skaidru pieri, savu mēness gaismas aplieto ordeņu mirdzumā un klausījās, ko par viņu runāja.

Dzidrais vakars bija plašuma un šīs līdz padebešiem paceltās zemes neaprobežotības smaržas piesātināts.

— ... Viņš nav pirmais un arī ne pēdējais no mūsu kara biedriem, kurus mēs atstājam te Alpos. Mēs ejam uz priekšu, bet viņi paliek aiz mums uz katra pauguriņa, kā mūsu uzticamie sargposteņi. Atskatīsimies un mēs ieraudzīsim viņu tēlus, viņu siluetus uz tuvākiem un tālākiem pakalniem. Viņi stāvēs uz svešas zemes kā mūžīga piemiņa, mūžīgs atgādinājums visai pasaulei par mūsu tautas upuriem, kura grieza savas krūtis pretim vācu ordu uzbrukumam un samaksāja pati savām asinīm par Eiropas atbrīvošanu.

Černišs stāvēja ar Brjanska planšeti pār plecu un pistoli rokā, sagatavojies salutam, skatījās uz tālajām Alpu kalnu virsotnēm, kas skaidri iezīmējās aukstajā mēness gaismā. Brīžiem Černišam likās, ka no šejienes var redzēt arī to augstieni, kur palika guļam viņa vada kareivis Gajs. Šo pauguru starpā Černišam šķita nodibināmies kāds neredzams, noslēpumains sakars, kā to balto ceļmalas stabu starpā, kurus viņš bija redzējis Rumanijā.

Bet Voroncova balss skanēja tālāk:

— ... Dienu šie silueti kalnos būs redzami simtiem kilometru tālu, bet nakti tie izplatīs spožumu, atgādinādami sevi un savu valsti. Tie nav tikai upuri vien. Tie ir nedziestoši uguņīgi uzsaukumi, kas rakstīti mūsu asinīm.

Bija neparasti gaišs, pilns mēness kā bāla saule apgaismoja kalnu muguru okeanu, kas stiepās uz visām pusēm, cik tālu skats sniedza.

Černišam uzausa atmiņā bērnībā lasītās fantazijas par tālo nākotni, kad saule sāks izdzist... Zeme atdzisīs, zivis upēs sasals... Grandiozo ledus blāķu vidū klīdīs pēdējie cilvēki, neatrazdami ne siltuma, ne barības, ne ūdens. Apkārtējo kalnu virsotnes atgādināja šos fantastiskos ledus blāķus, bet brīnišķīgi dzidrā mēnesnīcas gaisma atgādināja dziestošu dienu, kas slēpj jau sevī mūžības krēslību.

Černišs pakustināja elkoni un sajuta kādu siltu roku. Tas viņu uzmundrināja.

Jo vairāk attālinājās dzimtā zeme, jo vairāk simtu kilometru viņu šķīra no tās, jo dārgāki tapa Černišam viņa kara biedri, kas it kā elpoja ar tās elpu, it kā nesa sevī tās uzticību. Šīs kopējās brālības jūtas, kā bija redzams, pildīja arī citus kareivjus, izpauzdamās arvien jo spēcīgāk un neatvairāmāk, jo mazāk viņu palika un jo tālāk viņi aizgāja. Varbūt tieši tāpēc, stāvēdami klusi un nopietni ap Brjanska kapu, viņi saslēdzās arvien ciešāk kopā, piespiedās plecu pie pleca, elkoni pie elkoņa, lai izjustu silto pieskārienu, vienīgo šo svešo kalnu aukstumā. Un vienoja viņus arī Voroncova vārdi:

— ... Viņa tēls, uzticības skaistuma apdvests, paliks uz visiem laikiem mūsu sirdīs. Staļina gvardes virsniekam bolševikam par godu — salutu!

Voroncovs izņēma ar veselo roku no maksts savu smago, kā trofeju iegūto, parabellumu, no kura neškīrās kopš Staļingradas laikiem; viņš bija to ieguvis smagā cīņā.

Brjanski ar buru audekla zābaciņiem kājās ietina teltenes audeklā un nolaida kapā. Atdodami pēdējo godu Padomju Armijas virsniekam, visi, kas bija klāt, pacēla uz augšu savus dažāda kalibra mēness gaismā mirdzošos ieročus. Izšāva pēc komandas gaisā vienreiz, otro reizi un tad vēl trešo reizi...

Visu nakti Sagaidas rota lauzās cauri akmeņu nogruvumiem, sekodama kājniekiem un vilkdama sev līdz Brjanska sistemas sedliem apsedlotos un mīnām un citiem kara materialiem apkrautos zirgus. Un bija tik neparasti, ka viņu priekšā vairs neiet stingriem soļiem, šad tad atskatīdamies, gaišmataināis jaunekliis ar pētījošām acīm. Pulka ierindas daļā zīmētāji jau bija nokopējuši topografisko karti un atzīmējuši uz 805. augstienes to vietu, kur apglabāja Juriju Brjanski.

Apakšā baloja kalnu spraugas, pārplūdinātas baltiem kā piens miglas ezeriem. Akmeņi nakti bija atdzisuši, un kareivji sala savos plānajos tērpos.

— Černiš, kāda mums šodien mēneša diena? — Sagaida drūmi prasīja, klibodams viņam blakus. Viņš šonakt bija pakritis kādā akmeņu spraugā un ievainojis kāju.

— Kas par dienu?

Černišs nezināja šodienas datumu. Viņam likās, ka pagājis jau ļoti daudz laika, kopš viņi karo Transilvanijas Alpos.

— Nezinu, — Černišs dobji atbildēja.

— Starp citu, — Sagaida turpināja, — viņa māte ir jau ļoti veca vecenīte. Vientuļa. Viņa pārtika no viņa atestata. Es nolēmu sūtīt viņai tagad savu — ko?

— Labi darīsi... es... arī daļu no sava sūtīšu viņai. Manējais iztiks.

— Kam mums vajadzīga nauda? — Sagaida turpināja. Bet viņai sūtīšu — tomēr kāda palīdzība. Jurijs rakstīja viņai par mani. Viņa katrā vēstulē sūtīja arī man sveicienus. Sauca arī mani par savu dēlu...

Akmens atradzēs spīguļoja mēness.

— Labi, ka mēs ar viņiem nokārtojām uz vietas, — negaidot ierunājās Jevgeņijs.

Sagaida iesēcās. Runa bija par vāciešiem.

— Nekad! Nekad es netūļāšos līgi ar viņiem! — Nepanesamās sāpēs Černiša rokas sažņaudzās dūrēs. Šķita, ka viņa īsajā mūžā vēl nebija bijušas bēdas, kas līdzinātos šīm. Brjanskis viņam bija ists frontes draugs. Droši vien, vīru draudzība, bieži nāves pārbaudīta, bija pastāvīgāka, bija grūtāk aizmirstama nekā pirmā mīlestība.

Černišam acu priekšā stāvēja meitene pludmalē ar airi rokā, meitene, kas smejās saulei pretim. Viņš to bija redzējis uz fotografijas, ko atrada pie Brjanska. Tagad Jevgeņijs griezās pie viņas kā pie dzīvas: «Mīli, mīli viņu, mīli! — viņš piekodināja viņai. — Mīli, kaut gan viņš nekad vairs neatgriezīsies pie tevis no šīs augstienes, kā kareivis Gajs no savas. Neatgriezīsies! Beigsies karš, nodimdēs saluti par godu uzvarai, bet viņi paliks te uz visiem laikiem kā mūsu sargposteņi! Mīli viņu, neaizmirsti mūžam, mīli, mīli viņu, neaizmirsti kāda cita dēļ! Varbūt viņam tad nebūs te tik vientuļīgi!»

Bet nākamajā rītā kāds jauns sapieris, iedams pa bataljona pēdām un izlīkdams ceļa zīmes, ieraudzīja lielo akmens bluķi, zem kura bija apglabāts Brjanskis. Tas bija tālu redzams, to viegli varēja pamanīt katrs, kas gāja pēc nospraustajām ceļa zīmēm. Kareivis iecirta dažas reizes ar kapli pa Brjanska akmeni, un uz tā parādījās burts «L» un bulta, kas norādīja uz rietumiem.

Tās bija mēmas ceļa zīmes, kas tāpat kā pavēle norādīja padomju karaviriem ceļu uz priekšu.

Michails Golodnijs

Slava

Slava mūsu karaviriem spoža!
Jo no Kremļa līdz Pamiram zied
Padomju Lielvalsts varena, droša,
Viņas tautas spēks nelokāms, ciets!

Miņā turēs mūsu uzvaras, kaujas
Serbs, polis, cechs, i albanis,
Ne jau velti mums zvērestā kļaujas
Dzīvdarošs sirpis un veseris.

Slava vadoņa pavēlei cēlai!
Svētku mirdzā kad karogi ris,
Viņa vārds cauri mūžiem šalc kvēli
Un pār nākotnes apvāršņiem viz.

Kaut gan uzvara varoni vada,
Bet kopš dzīvos vien cilvēku cilts,
Būs kāds akmens no Staļingradas
Tautas piemiņā mūžīgs un silts.

Izņemts laukā no postažas kaudzēm,
Būs tas kluss vētras liecinieks tāds!
Varēs stāstīt kas nākošām audzēm
To, ko nespēj tvert cilvēka prāts.

Slava mūsu karaviriem spoža!
Jo no Kremļa līdz Pamiram zied
Padomju Lielvalsts varena, droša,
Viņas tautas spēks nelokāms, ciets!

Semjons Gudzenko

Miers un karš

Ķīna.
Indonezija.
Grieķija.
Un atkal skan aprauts vai garš
Vārds piesmacis, izdveš ko racija —
Ar Mieru runājas Karš.

Un atkal jau aizjūras likumiem
Nav daļas, ka liesmās deg Java,
Un atkal jau aizjūras pulkvežiem
Tur — svešzemē daļa ir sava.

Un Vašingtona jau pulcina
Iet dienderus krusta karā,
Nav nodevējiem vairs bezdarba,
Ik spiegs ir godā un svarā.

Un atkal ne mazums pakalpo tiem,
Kas nodot zin savu tautu,
Liek ēnām no Berlines miroņiem,
Lai kājas uz karu tās autu.

Un atkal jau drupās kļūst sagrautas
Parnasu kalnos daudz mājas,
Un salās zvejnieku būdiņas
Ar dūmiem un liesmām klājas.

Un bananu birzē bass pazīstams šķiet,—
Balss — ieroču vilcēja vecā.
Un gomindana karaspēks iet
Ar svešiem mundieriem plecā.

No jauna britu ieroči trauc,
Pret iedzimtiem pavērsti blāvi.
Un partizanu pulku daudz daudz
Dodas cīņā uz dzīvi vai nāvi.

Un naktis tad tālīnā racija
Sauc, — zināt to, — pasaules tautas: —
Ka Ķīna,
Indonezija,
Grieķija —
Ir drupās un asinīs kļautas.

Ir kalnos samītas,
sagrautas
Daudzas grūtdienu dzīves un mājas,
Deg salās zvejnieku būdiņas,
Un tumšā pilsētas klājas.

Un atceras tad mūsu pagātni
Un nesenā laika skreju,
Visi Tautas kara varoņi
Ar drošu un godīgu seju.

Tad dzirdam mēs viņu racijās
Daudz mums brālīgu sveicienu viesmas.
Skan visās,
it visās valodās
Staļingradas
ierakumu dziesmas!

Atdzejojis *Jānis Grots*

Anatols Imermanis

Februara putenis

Kauc ārā putenis, un logi aizsalst.
Kur lauku mājas savus stāvus slēja,
Stingst tagad balta, pauguraina leja.
Daudz atmiņu šis sniega kritis raisa.

Man grava liekas ierakuma plaisa,
Un vēja auri vēršas mīnu skrejā.
Caur puteņiem, kas sniegu acīs kaisa,
Es atkal redzu gvardus cīņā ejam.

Gar viņu stāviem ložu spieti aizsan,
Un melni kaujas dūmi sitas sejā...
Jel pieminiet: tie nāvei spītēt spēja,

Lai dzīve mūžam nebūtu vairs baisa,
Lai līksmais darba troksnis šalktu gaisā,
Lai rasties varētu šī gaišā dzeja.

Padomju tauta gaida no komponistiem augstvērtīgus un idejiskus skaņdarbus visos žanros — operās, simfoniskā muzikā, dziesmu jaunradē, koru un deju muzikā

MŪSU LIELAJAM LAIKAM CIENĪGU MUZIKU

Visa padomju tauta ar lielu gandarījumu uzņēma VK(b)P CK lēmumu par V. Muradeli operu «Lielā draudzība». Partijas Centrālās Komitejas vēsturiskais lēmums pauž tautas domas: padomju muzikas māksla nevar iet ceļus, kas iezīmēti ar antidemokratiskajām, formalistiskajām tendencēm, kas kroplo dabisko muzikas veidu, tās svarīgākos izteiksmes līdzekļus, kas iegūti, attīstot klasiskās muzikas tradicijas — melodiku, harmonijas un tonalitates skaidrību, formas daiļumu — visu to, kas ietverts skaistuma jēdzienā. Tādas muzikas skaistuma kroplojuma tendences iezīmējas minētajā V. Muradeli operā, kā arī D. Šostakoviča, S. Prokofjeva, A. Hačaturjana, V. Šebalina, G. Popova, N. Mjaskovska un daudzu citu šo komponistu sekotāju un atdarinātāju darbos.

Par cēloni šādām parādībām ir komponistu atraušanās no tautas, mākslas sabiedriski organizatoriskās nozīmes ignorēšana, ieslēgšanās individualistisku tieksmju čaulā. Vēl nav izskausta klanīšanās tagadējās buržuaziskās Vakareiropas satrunējušās mākslas priekšā, kuras pārstāvji pakļauti plēsonīgajiem kapitalistiskās konkurences apstākļiem, dzenas pēc sensacionaliem nedabiskiem līdzekļiem, lai, epatējot klausītājus, vērstu uz sevi izsmalcinātu snobu uzmanību, vai arī iegrimst galīgā subjektivismā, pašdarinātā mākslotu konstrukciju veidotā pasaulē.

Padomju Savienībā komponists, kā katrs mākslinieks, ir cilvēku dvēseļu veidotājs. Tāpēc mākslas jaunrades jautājumi pie mums ir visas tautas lieta, tiem piešķirta valstiska nozīme. Skaņu mākslinieks, kas iet pie tautas ar kroplu, nedabisku valodu, paliek nesaprasts, atstumts vai arī panāk negativu, destruktivu iespaidu, kas saistīts ar skaņu mākslas likvidaciju.

Ja daži ar formalistiskiem kroplojumiem iezīmētie skaņdarbi guva atzinību samērā šaurā klausītāju grupā, kas sastāvēja no estetizējošiem gurmaņiem, tad plašie padomju tautas slāņi, it īpaši radio klausītāji, tos nepārprotami noraidīja. Spilgti tas izpaudās, klausoties Muradeli operu. Būvēta uz vēsturiski neīstas, samākslotas fabulas ar muziku, kas, kā teikts CK lēmumā, tiekdamās pēc viltus «oriģinalitates», neievēro labākās klasiskās tradicijas, ir juceklīga un disharmoniska, opera kā sižeta, tā muzikas ziņā ir pelams, nemākslinieciska darbs. Dabiski, ka padomju operas neveiksme, operas, kas radusies pēc apmēram 12 gadu ilga pārtraukuma (pēc «Klusās Donas»), pamudināja vērst speciālu uzmanību uz to, ka daudzi padomju muzikas meistari ievirzījuši savu jaunradi kaitīgajā formalisma gultnē.

VK(b)P CK 10. februara lēmums, kam ir visaptveroša nozīme, skar arī Padomju Latvijas komponistus. Latvijas K(b)P CK 17. februara lēmumā, par VK(b)P CK 10. februara lēmuma «Par V. Muradeli operu «Lielā draudzība» realizēšanu, atsegti formalistiski kroplojumi latviešu padomju komponistu darbos. Latvijas padomju komponistu savienība 18. februara sanāksmē nostājusies uz pareiza paškritikas ceļa, atmaskodama komponistu darbos ieviesušos formalistiskos kroplojumus, kas padara tos svešus, nepieņemamus klausītājiem. Šie kroplojumi izpaudās dažādi. N. Grīnfelda viencēliena operā «Rūta», blakus melodiski veidotiem posmiem, ir pārspīlēti sasprindzinājumi, māksloti secinājumi, kas, dzīdamies pēc viltus «oriģinalitates», laupa muzikas valodas dabisko plūdumu. Starp operas muzikalo un skatuvisko darbību trūkst organiskas sakarības un tādēļ muzika nepalīdz atklāt visā dziļumā temu par latviešu tautas cīņu pret vācu okupantiem.

Apdāvinātais komponists Jānis Ivanovs savos agrākajos darbos («Latgales ezeri», 3. simfonija) ir parādījis spējas uz skaidru, piecejamu melodiku, kas, balstoties uz tautas muzikas intonacijām, guva ar šiem darbiem pelnītu atzinību. Savā 5. simfonijā J. Ivanovs ļēlā mērā iet formalistisko eksperimentu ceļu. Simfonijas valoda nav pakļauta dabiskās muzikalās intonacijas likumībām, bet konstruktivām schemām. Tas noved pie disharmoniskiem, juceklīgi skanošiem toņu sakopojumiem, rada skaidru melodisku līniju trūkumu. Simfonijas nodoms — atspoguļot padomju cilvēka dvēseles pārdzīvojumus, kas saistīti ar Lielo Tēvijas karu, ar atbrīvošanos no okupacijas jūga, — paliek nepiepildīts nepareizi izvēlētu izteiksmes līdzekļu dēļ. Līdzīgiem trūkumiem iezīmēti spējīgā komponista V. Poļakova simfoniskais prologs «Oktobrim» un viņa «Svinīgā uvertīra», kas veltīti Oktobra revolucijas 30. gadadienai.

Arī A. Liepiņa 1. simfonija ir ar neattaisnotiem «meklējumiem», valodas kroplojumiem, kas harmoniskā ziņā rada juceklīgu, nebaudāmu iespaidu. Komponists nekādā mērā neveic savu uzdevumu — atspoguļot muzikā padomju tautas cīņu un uzvaru Lielajā Tēvijas karā.

Kamermuzikas laukā formalistiskas tendences izpaužas J. Līcīša stīgu kvartetā un klavierminiaturās. Abstrakts linearisma princips, uz kā šie darbi pamatoti, noved pie vairāku balsu savienošanas, kas, nesaskanot harmoniski, veidotas pēc konstruktivām schemām, rada emocionalas sterilitates iespaidu, rada disharmonisku, griezīgi nebaudāmu skanējumu. Komponists, kas tikko sācis savu jaunrades dzīvi, nokļuvis tagadējās Vakareiropas pagrimušās muzikas ietekmē, ko iezīmē dažādi konstruktivisma paveidi.

Līdzīgas tendences spilgti jūtamas arī J. Ivanova 2. stīgu kvartetā.

No konstruktivistiska rakstura «griezīgiem veidojumiem», kas rasti, meklējot viltus «oriģinalitati» valodā, nav brīvi daži M. Zariņa («Grieķu vāzes»), V. Utkina (3. sonata) un arī citu komponistu darbi.

Mūsu kritika, gan presē, gan jaunrades apspriedēs Komponistu savienībā, nedeva pareizu vērtējumu formalistiskiem novirzieniem. Kroplaini, tautai sveši skaņdarbi daudzkārt tika cildināti, izcelti kā drosmīgu, nozīmīgu «jauninājumu» paraugi. Šīs tieksmes pēc viltus jauninājumiem, viltus oriģinalitates atbalstīja agrākā Vissavienības Padomju komponistu orgkomitejas vadība, kas sastāvēja no formalisma piekopējiem. N. Grīnfelda, Jēkaba Vītoliņa, V. Zosta, P. Smilgas un citu rakstos un vērtējumos daudzkārt tika cildināti formalistisko kroplojumu iezīmētie darbi.

Vissavienības VK(b)P CK lēmumos un uz to pamata pieņemtajos Latvijas K(b)P CK lēmumos formulētās tautas prasības komponistiem ir skaidras un nepārprotamas: radīt dziļu, idejiski piesātinātu muziku, runāt dabiskā, tautai saprotamā un iedarbīgā muzikas valodā. Pildīt šos uzdevumus nozīmē pievērsties krievu un Vakareiropas klasiskās muzikas labākajām tradicijām, kuru noliegšana nozīmētu skaņu mākslas likvidaciju vispār. Arī mūsu latviešu klasisko meistaru pieredze, to saistības ar tautu jāņem par paraugu. A. Jurjana, E. Dārziņa, J. Vītola, A. Kalniņa, E. Melngaiļa muzika, kaut arī stiliski ļoti atšķirīga, satur melodijas, harmoniskas tīrskanības formas daiļuma iezīmes, kas padara to mīļu visai tautai.

Glinkas, Čaikovska, Bacha, Bethovena muzikas iedarbība ar gadiem nemazinās. Arī mūsu laikos viņu muzika valdzina un saviļņo klausītāju sirdis. Kad tauta aicina savus komponistus pievērsties labākajām klasiskajām tradicijām, tas nozīmē nevis atdarināt vecmeistaru valodu, atkārtot viņu īpatos veidojumus, bet radoši sasniegt tādu iedarbības spēku uz klausītāju, kā to panāk klasiķi. Tas ir ārkārtīgi grūts, bet vienīgi pareizais un auglīgais ceļš. Nesalīdzināmi grūtāk sasniegt vienkāršu, diženu un daiļu, patiesīgu un iedarbīgu mākslinieciskio ideju un jūtu izpausmi nekā apmulsināt klausītājus ar visekstravagantākajiem, vissarežģītākajiem skaņu veidojumiem. Tapuši par pašmērķi, pēdējie parasti liecina vai nu par emocionalitates tukšumu, vai arī par nemākulību un nespējību pārvaldīt īstus skaņu mākslas izteiksmes līdzekļus. Apbruņotiem ar mūslaiku progresivajām komunisma idejām, apgarotiem ar padomju cilvēku — komunisma cēlēju jūtām, padomju mākslinieciem atveras nesalīdzināmi augstāks un bagātāks darbības lauks nekā tas, kura ietvaros darbojās vecie meistari. Nevis censties atdarināt, bet pārspēt klasikus ir padomju mākslas uzdevums. Pēc šāda cēla mērķa jācenšas katram padomju mākslinieckam, kas grib būt tautas uzlikto prasību cienīgs.

Mācīsimies apgūt savas mākslas vispilnīgākos izteiksmes līdzekļus, kas balstās uz krievu un Vakareiropas muzikas klasiķu labākajām tradicijām, radoši smelsim latviešu klasisko skaņu mākslas meistaru pieredzē. Savu muzikas valodu balstīsim uz dzīvajām tautas intonacijām, veidosim realistiskus, daiļus pēc formas, melodiskus skaņdarbus, kas, būdami augsti idejiski, sasniedz mākslinieciskio pilnību, ir mūsu lielā laikmeta cienīgi! Tikai tā padomju komponisti attaisnos ceribas, kuras tiem velti visa padomju tauta, komunistiskā partija, padomju mākslas vislabākais draugs — lielais Staļins!

Latvijas Komunistiskās (boļševiku) Partijas Centrālās Komitejas 1948. gada 17. februara

L Ē M Ļ U M S

Par VK(b)P CK 1948. gada 10. februara lēmuma «Par V. Muradeli operu «Lielā draudzība» realizēšanu

Latvijas K(b)P CK apsveic un pilnīgi piekrīt VK(b)P CK lēmumam «Par V. Muradeli operu «Lielā draudzība» kā tādam, kas pareizi un laikā atklāj prettautisko būtību, kāda ir D. Šostakoviča, S. Prokofjeva, A. Hačaturjana, V. Šebalina, N. Mjaskovska, G. Popova un citu vadītajam formalistiskajam virzienam padomju muzikā.

VK(b)P CK 10. februara lēmums maksimali skaidri nosaka padomju komponistu uzdevumus — radīt augstvērtīgus, tautai pieejamus un saprotamus skaņdarbus, kas pamatotos uz krievu un Rietumeiropas klasiķu labākajām tradicijām un izmantotu visu tautas daiļrades bagātību.

Latvijas K(b)P CK uzskata, ka padomju muzikas mākslas attīstībai kaitīgie formalistiskie izkroplojumi novērojami arī Padomju Latvijas komponistu daiļradē. Komponists N. Grīnfelds, novirzīdamies no krievu un latviešu klasiskās muzikas un tautas daiļrades labākajiem paraugiem, operā «Rūta» aizrāvās ar pašmērķīgiem griezīgiem skaņu sakopojumiem un chaotisku skaņu sablīvējumu, kurus pielieto, tiekdamies pēc atsevišķu muzikas valodas elementu uzsvērtās oriģinalitates, kā rezultātā operā nav nevienas ārijas, kas paliktu atmiņā un kas būtu operas klasiskās muzikas labāko paraugu līmenī. Starp operas muzikalo pavadījumu un darbības attīstību nav organiskās sakarības, un tādēļ muzika nepalīdz atklāt visā dziļumā temu par latviešu tautas cīņu pret vācu okupantiem. Formalisma elementi novērojami arī citos N. Grīnfelda darbos, it īpaši kantatēs «Saules vārti» un «Varoņu piemiņai».

Komponists J. Ivanovs savā V simfonijā arī nostājies uz formalās eksperimentēšanas ceļa, kādēļ simfonijas valoda, pakļaujoties nevis dabiskās muzikalās intonacijas likumiem, bet konstruktivām schemām, ir pārbagāta disharmoniskiem, nesaskanīgiem skaņu savienojumiem un tai trūkst skaidru melodisku līniju. Analoģiski trūkumi ir arī A. Liepiņa I simfonijai un V. Poļakova III simfonijai.

Kamermuzikas nozarē formalistiskās tendences spilgti parādījušās Jāņa Līcīša kvartetā un klavieru cikli, kas uzbūvēti uz harmoniski neapvienojamu balsu virknes apvienošanas un konstruēti pēc pašmērķīgām schemām. Te izpaužas Rietumeiropas mūslaiku dekadentiskās muzikas tieša ietekme uz komponistu.

No formalistiskiem izkroplojumiem nav brīva arī V. Utkina 3. klavieru sonata un J. Ivanova kvartets.

Latvijas K(b)P CK atzīmē, ka Valsts konservatorijas atsevišķās fakultatēs novērojama formalistisko tendenču iekļūšana ar V. Utkina, J. Līcīša un citu pasniedzēju starpniecību; tam līdztekus novērojamas līdz galam neizskaustās dekadentiski mistisko elementu paliekas docentu L. Garutas un M. Brechmanes-Štengeles darbā, uz ko Latvijas K(b)P Centrālā Komiteja norādīja jau pagājušajā gadā sakarā ar VK(b)P CK lēmumu par žurnaliem «Zvezda» un «Ļeņingrad».

Latvijas K(b)P CK konstatē, ka muzikas kritika republikā nepavisam nav apmierinoša. Biedri J. Vītoliņš, V. Zosts, N. Grīnfelds, P. Smilga un citi, kas uzstājas muzikas jautājumos, ne vienreiz vien cildinājuši acīm redzami formalistiskus skaņdarbus un nav tos pareizi novērtējuši, šai ziņā akli ejot antirealistiskā, formalistiskā virziena pavadā, ko izplatīja PSRS Padomju komponistu savienības vecā vadība.

Latvijas PSR Padomju komponistu savienības nepieļaujamā inertība, realizējot VK(b)P CK lēmumus par ideoloģiskiem jautājumiem, sevišķi krasi izpaudās tai faktā, ka atpaliek latviešu padomju operas radīšana. Padomju komponistu savienība, Latvijas PSR Padomju rakstnieku savienība, kā arī Mākslas lietu pārvalde nav pratušas pienācīgi mobilizēt radošos darbiniekus — rakstniekus un komponistus šā svarīgā uzdevuma veikšanai. Padomju Latvijas komponisti vienpusīgi aizrāvās ar instrumentalās un simfoniskās muzikas sarežģītām formām un izturas nevērīgi pret tādiem žanriem kā opera, vokalais ansamblis, populara muzika nelielam orķestrim un tautas instrumentiem. Arī polifoniskā klasiskā kora dziesma nav pienācīgi izkopta.

Latvijas K(b)P CK uzskata, ka šāds nelabvēlīgs stāvoklis latviešu padomju muzikā radies tādēļ, ka LPSR Ministru Padomes Mākslas lietu pārvalde neapmierinoši vada muzikas mākslas attīstību Latvijā un LPSR Padomju komponistu savienības organizacijas komiteja ietur nepareizu līniju, pēc būtības atbalstīdama formalistisko virzienu muzikā un traucēdama boļševistiskās kritikas un paškritikas attīstību latviešu komponistu vidū.

Latvijas K(b)P CK nolemj:

1) Pieņemt VK(b)P CK lēmumu «Par V. Muradeli operu «Lielā draudzība» kā obligatu vadībai un izpildīšanai. Nosodīt formalistiskos izkroplojumus latviešu padomju muzikā kā prettautiskus, kas patiesībā noved pie muzikas likvidacijas.

2) Likt priekšā Latvijas K(b)P CK propagandas un aģitacijas daļai un Latvijas PSR Ministru Padomes Mākslas lietu pārvaldei panākt stāvokļa uzlabošanu latviešu padomju muzikā, visu VK(b)P CK 1948. gada 10. februara lēmumā «Par V. Muradeli operu «Lielā draudzība» un šajā lēmumā atzīmēto trūkumu likvidēšanu, uzlabot LPSR Padomju komponistu savienības, muzikas skolu, Valsts muzikāli dramatisko teatru un Valsts filharmonijas darbu un nodrošināt latviešu padomju muzikas attīstību realistiskā virzienā.

3) Apstiprināt Latvijas K(b)P CK propagandas un aģitacijas daļas ierosinātos pasākumus VK(b)P CK lēmuma «Par V. Muradeli operu «Lielā draudzība» realizēšanai.

J. Kalnbērziņš
LK(b)P CK sekretārs

Latvijas Padomju komponistu savienības

REZOLUCIJA

pieņemta 1948. gada 18. februara sanāksmē, sakarā ar VK(b)P CK lēmumu par V. Muradeli operu «Lielā draudzība»

Padomju Latvijas komponisti apsveic VK(b)P CK 10. februara lēmumu par V. Muradeli operu «Lielā draudzība». Šinī lēmumā, kas ir vēsturiski nozīmīgs padomju muzikas jaunrades attīstībai, pilnīgi pareizi atklāti un nosodīti antidemokratiskie, formalistiskie novirzieni padomju muzikā, ar vislielāko skaidrību definēti padomju komponistu uzdevumi: radīt mākslinieciski augstvērtīgus, tautai saprotamus skaņdarbus, kas pamatojas uz krievu un Vakareiropas muzikas labākajām tradicijām un uz savas tautas muzikas intonaciju bagātībām, savu klasisko meistaru pieredzi.

Mēs, Latvijas padomju komponisti, atzīstam, ka arī mūsu vidū ir formalisma novirzieni, kas nesaudzīgi jākritizē un jāizskauž, lai varētu sekmīgi celt mūsu muzikas kulturu un jaunrades darbu.

Muzikas valodas formalistiskie kroplojumi, antidemokratiskas tendences muzikā, kas svešas padomju tautai un tās mākslinieciskajai gaumei, vērojamas tādos darbos kā N. Grīnfelda viencēliena opera «Rūta», J. Ivanova 5. simfonija, A. Liepiņa I. simfonija, V. Poļakova «Svinīgā uvertīra» un simfoniska prologa «Oktobrim», J. Līcīša stīgu kvartets un klavieru miniaturas. «Tādas muzikas raksturīgas pazīmes ir klasiskās muzikas pamatprincipu noliegšana, atonalitates, disharmonijas sludināšana, atteikšanās no melodijas, kas ir svarīgākais skaņdarbu pamats, aizraušanās ar neiropatiskiem skaņu savienojumiem, kas muziku pārvērš kakofonijā, chaotiskā skaņu sablīvējumā.»

No līdzīgām formalisma pazīmēm nav brīvi arī daži citu komponistu darbi, kā V. Utkina 3. sonata, M. Zariņa «Latvju dejas» u. c.

Visai nepilnīgs un trūcīgs, un bieži nepareizs bija mūsu kritikas darbs. Tādi kritiķi kā Jēk. Vītoliņš, N. Grīnfelds, P. Smilga, V. Zosts u. c. savos rakstos bieži izcēla formalistiskus darbus, nepareizi novērtēja tos un tādējādi aku sekoja tam formalistisko darbu cildinošas kritikas virzienam, kuru ievadīja agrākā Vissavienības Padomju komponistu savienības orgkomitejas vadība.

Šo trūkumu cēlonis ir tas, ka daudzi no mūsu komponistiem nav vēl pārvarējuši savu atrautību no tautas, profesionalas kastas noslēgtību, subjektivā individualisma tendences, nav vēl pienācīgi izpratuši mākslas sabiedrisko nozīmi. Uz daudziem mūsu komponistiem attiecināmi CK lēmuma vārdi:

«Saminot krievu un rietumu klasiskās mākslas labākās tradicijas, noraidot šis tradicijas kā it kā «novecojušas», «vecmodīgas», «konservativas» un komponistus, kas mēģina pēc labākās apziņas apgūt un attīstīt klasiskās muzikas paņēmienus, augstprātīgi dēvējot par «primitivā tradicionalisma» un «epigonisma» piekritējiem, — daudzi padomju komponisti, dzīdamies pēc maldīgi izprastiem jauninājumiem, savā muzikā atrāvās no padomju tautas prasībām un mākslinieciskās gaumes, ieslēdzās specialistu un muzikas gardēžu šaurajā pulciņā, pazemināja muzikas lielo sabiedrisko lomu un sašaurināja tās nozīmi, aprobežojot to ar estetiskās baudas kāro individualistu samaitātās gaumes apmierināšanu.

Formalistiskais virziens padomju muzikā izraisīja vienā daļā padomju komponistu vienpusīgu aizraušanos ar sarežģītām instrumentalās simfoniskās bezteksta muzikas formām un pamudināja viņus atstāt novārtā tādus muzikas žanrus kā operu, kora muziku, popularu muziku nelieliem orķestriem, tautas instrumentiem, vokaliem ansambļiem u. t. t.

Viss tas neizbēgami noved pie tā, ka zūd vokalās kulturas un dramaturģijas meistarības pamati un komponisti atradinās rakstīt tautai: par to liecina fakts, ka pēdējā laikā nav komponēta neviena padomju opera, kas atrastos krievu klasiskās operas līmenī.

Dažu padomju muzikas darbinieku atraušanās no tautas nonāca tik tālu, ka viņu vidū izplatījās satrunējusi «teorija», ar kuru izskaidro, ka tauta nesaprot daudzu mūslaiku komponistu muziku tādēļ, it kā tauta vēl «neesot nobriedusi», lai saprastu viņu sarežģīto muziku, ka viņa sapratīs to pēc gadu simteņiem un ka nav ko samulst, ja daži skaņdarbi neatrod klausītājus. Šī viscaur individualistiskā, pašā saknē prettautiskā teorija vēl vairāk pamudināja dažus komponistus un muzikas teoretiķus norobežoties no tautas, no padomju sabiedrības kritikas un ieslēgties savā čaulā.

Visu šo un tamlīdzīgo uzskatu kultivēšana stipri kaitē padomju skaņu mākslai. Būt iecietīgiem pret šiem uzskatiem nozīmē izplatīt padomju muzikas kulturas darbiniekos tai svešas tendences, kas noved pie strupceļa muzikas attīstībā, pie skaņu mākslas likvidacijas.»

Latvijas Padomju komponistu savienībā nebija pareizas jaunrades atmosferas. Formalistiskā virziena darbi netika nosodīti un kritizēti, bet gan daudzkārt cildināti kā «progresa» un «jauninājumu» nesēji muzikas attīstībā. Bieži vien draudzīgu personīgo attiecību dēļ vairījās no principialas, objektivas kritikas un paškritikas.

Arī agrākās Vissavienības Padomju komponistu savienības orgkomitejas norādījumi daudzkārt orientēja Padomju Latvijas komponistus pēc būtības uz formalu muzikas valodas «jauninājumu» ceļa.

Latvijas Padomju komponistu savienība nolemj savā turpmākajā darbā stingri vadīties no VK(b)P CK dotajiem norādījumiem: radīt augstvērtīgus, idejiskus, mūsu laika cienīgus skaņdarbus, kas būtu tuvi tautai, kalpotu tautas interesēm ciņā par galšo nākotni — komunismu.

Latviešu padomju komponistu darbs pamatā jābūt vislabākajām krievu, Vakareiropas, mūsu latviešu vecmeistaru klasiskajām tradicijām. Muzikas valodai jābūt saprotamai, tautas intonacijām tuvai, melodiskai, daiļai pēc formas, augstas profesionalas mākas iezīmētai.

Latvijas padomju muzikā jāattīsta realistiskais virziens, kura pamatā ir, kā teikts VK(b)P CK lēmumā, «krievu muzikas skolas klasiskā mantojuma tradiciju milzīgās progresivās lomas atzīšana, šī mantojuma izlietošana un tālāka attīstīšana, satura bagātības saskaņošana ar mākslinieciski pilnīgu muzikalu formu, muzikas patiesīgums un realisms, muzikas dziļās organiskās saites ar tautu un tās muziku un dziesmām, augstā profesionalā māka, apvienota ar skaņdarbu vienkāršību un saprotamību».

Latvijas Padomju komponistu savienība mēneša laikā sarīkos plašu jaunrades konferenci, kurā kopā ar Rīgas muzikas darbiniekiem iztirzās aktualus muzikas jaunrades jautājumus, izskatīs komponistu darbus, lai ar asu un principialu boļševistisku kritiku un paškritiku atsegtu visus trūkumus un atbrīvotos no parādībām, kas šodien vēl kavē mūsu muzikas attīstību, tādējādi palīdzot mūsu komponistiem celt un veidot savu muzikas jaunradi saskaņā ar tautas prasībām.

„VECAIS“ UN „JAUNAIS“

PAULA LĪCĪTE

Ļeņins saka: «Skaistais ir jāsaglabā, jāņem kā paraugs, jāvadās no tā, pat ja tas ir «vecs». Kādēļ mums jānovērtē no patiesi skaistā, jāatsakās no tā kā no izejpunkta tālākai attīstībai tikai tādēļ, ka tas ir «vecs»? Kādēļ jāliecas tikai jaunā priekšā kā dieva priekšā, kuram jāpakļaujas tikai tādēļ, ka tas ir «jauns»? Nejēdzība, pilnīga nejēdzība. Šeit ir daudz mākslinieciskas liekulības un, bez šaubām, neapzinīgas cieņas pret rietumos valdošo mākslas modi. Man ir drosme pasludināt sevi par «barbaru». Manos spēkos nav uzskatīt ekspresionisma, futurisma, kubisma un citu «ismu» darbus par mākslinieciskā ģenija augstāko izpausmi. Es tos nesaprotu. Tie man nesagādā nekāda prieka.»*)

Šos Ļeņina vārdus turēja prātā visi tie, kas pēdējos gados jutās vientuļi un vecmodīgi. 1946. g. Latvijas padomju komponistu plenumā daudziem no mums pārmeta staigāšanu vecās pēdās, mūs aicināja «riskēt» un «uzdrošināties», citiem vārdiem: sekot «jaunajam» virzienam. Šis virziens gan bija sen pazīstams jau kopš pirmā pasaules kara, kad Rietumeiropas muziķi plunčājās politonalos, atonalos un ceturtdaļtoņu ūdeņos. Kā sēnes auga darbi, kuros komponisti ignorēja visdabiskākos harmonijas likumus. Ja tā rakstītu kāds muzikas students, tad viņu uzskatītu par neapdāvinātu, bet viņa darbus par nepieļaujami kļūdainiem, nemākulīgiem. Turpretim citā vietā šādas muzikas «netīrumus» kritiķi aizstāvēja, jo «X ir ģenijs, un ģenijam var būt savi untumi.»

Daļa komponistu un vairums izpildītāju — mākslinieku jutās ārkārtīgi nospiesti. Kāda muzikas studente pēc koncerta man reiz vaicāja: «Vai tiešām viņi visu to spēj iekšēji dzirdēt? Man tas šķiet kā spaņu valoda. Kur palikusi tā muzika, ko var nēsāt sevī vēl pēc koncerta, kur saviļņojums, kur lielais prieks, kas dotu spēku rītdienai?» Ja tā runā muzikas students, ko tad lai saka tauta? Šķiet, ka daļa komponistu par to neinteresējās, bet aizrāvās ar formalām, techniskām un dažādu sistemu pielietāšanas problemām, tas ir savā ziņā jau amoka skrējiens pretī chaosam. Mākslinieks pazaudē savu īpatno, dabisko seju, viss griežas virpuļī, kļūst vienāds; nav vairs tonkārtu, jo tās ir «vecas», nav disonancēm atrisinājumu, atliek tikai ritmisks mudžeklis, no kura muzikas gardēži izloba sev pa kumosiņam. Šie mākslinieki aizmirsuši, ka viņu saknes ieaugušas dzimtajā zemē un ka dzimtā zeme viņus baro. Aizmirsusies tautas muzika, nav ievērota lielā iespēja garīgi tuvoties tautai, dot viņai to, kas vajadzīgs tālākai augšanai. Kāpēc ņemt sev aukles no Šenberga, Satī, Milo u. c. aprindām? Krievu tautai ir slavenas muzikas tradicijas, slaveni paraugi, bagāts tautas dziesmu pūrs. Te māksla rod sev lielāko košumu un savdabību. Arī mums, latviešiem, mūsu daiļā opera «Baņuta» radusies dziļā saskaņā ar tautas garu un tautas daiņu pūru.

Muziķi var tikai apsveikt to pavasara vēju, kas pašlaik iztīra gaisu muzikas pasaulē. Šis vējš, cerēsim, dažam labam noskaidros prātu, liks atkal iemīlēt dzimteni un tautu tiem, kas garīgi no tās bija novērsušies. VK(b)P CK lēmums — liels gandarījums komponistiem, muzikiem, muzikas studentiem un — klausītājiem.

*) «Ļeņins par kulturu un mākslu», 329. lpp.

APSPRIEŽ VK(b)P CK LĒMUMU PAR V. MURADELI OPERU „LIELĀ DRAUDZĪBA“

VK(b)P CK lēmums par V. Muradeli operu «Lielā draudzība» dziļi saviļņoja visus latviešu padomju muzikas darbiniekus. Visu republikas muzikas iestāžu un organizaciju kolektīvi, tāpat kā visa padomju sabiedrība, no visas sirds apsveica šo lēmumu, jo saprata, ka tikai radikāla komponistu un pārējo muziķu darba pārkārtošana var atdot muzikai tās īsto vērtību un nozīmi, var pacelt muziku līdz iedarbīgam tautas audzinātājas un iedvesmotājas līmenim.

Vēsturiskajam lēmumam pirmais mūsu republikā atsaucās Valsts Operas un baleta teatra kolektīvs. Partijas norādītos trūkumus muzikas laukā un pasākumus šo trūkumu likvidēšanai apsprieda teatra mākslinieciskā padome un viss darbinieku kolektīvs. Par VK(b)P CK lēmumu referēja Valsts Operas un baleta teatra direktors J. Meija, pārrunās piedalījās LPSR tautas māksliniece E. Pakule, LPSR nopelniem bagātais mākslinieks A. Daškovs, KPFSR nopelniem bagātais mākslinieks M. Žukovs, LPSR nopelniem bagātie mākslas darbinieki L. Vigners un A. Lapiņš, diriģents A. Jansons, režisors K. Liepa un citi teatra darbinieki. Šajās pārrunās izskanēja lietišķiga kritika par latviešu padomju muzikas darbinieku un mūsu operteatra līdzšinējā darba nepilnībām un kļūdām.

Rūpīgu, dziļi pamatotu sava darba kritiku partijas lēmums radīja arī Valsts filharmonijas kolektīvā. Darbinieku kopsapulcē Filharmonijas direktors A. Vaivars un mākslinieciskais vadītājs J. Ozoliņš iepazīstināja kolektīvu ar lēmuma būtību un norādīja uz vairākām konkretām kļūdām, kas kavē Filharmoniju pilnā mērā izpildīt tautas uzticētos pienākumus. Līdzšinējā snieguma uzmanīgai novērtēšanai un trūkumu labošanai veltītas pārrunas, kas jau uzsāktas atsevišķos Filharmonijas cechos.

Latviešu komponistu jaunrades vērtēšanai sakarā ar VK(b)P CK lēmumu par V. Muradeli operu «Lielā draudzība» notika plaša sanāksme Latvijas Padomju komponistu savienībā. Sanāksme konstatēja, ka partijas norādījumi par vairāku ievērojamu padomju komponistu ieslīgšanu bezjēdzīgā formalismā un muzikas mākslas kropļošanā attiecināmi arī uz lielu skaitu mūsu republikas komponistu darbu.

Muzikas jautājumiem veltītā VK(b)P CK lēmuma apspriešanai un sava darba novērtēšanai sanāksmes notika arī daudzās citās muzikas mākslas organizacijās un iestādēs republikas galvaspilsētā un apriņķu centros — Valsts konservatorijā, muzikas skolās, muzikāli dramatiskajos un dramatiskajos teatros.

PAR MASU DZIESMU

VALDIS LUKSS

VK(b)P CK lēmums par Muradeli operu «Lielā draudzība» izraisījis saviļņojumu ne tikai komponistos vien, bet visās mākslas nozarēs. Partijas lēmums, nav šaubu, liek visu mākslas nozaru darbiniekiem pārskatīt savu daiļrades laboratoriju, vai arī viņu «saimniecībā» nav iezagušies formalisma baciļi, vai arī viņu nošu rakstā, krāsu klāstā vai dzejas rindā neceļ galvu deģenerētās Rietumeiropas mākslas ekvilibristika.

Partijas lēmums aicina nenobīdīt sānis klasiskās un jo sevišķi krievu klasiskās muzikas tradicijas utt., bet pie mums šo aicinājumu sāk jau iztulkot «savdabīgi». Ir saklausāmas tādas noskaņas, ka, lūk, nu varēsim atkal dziedāt salkani sērīgās dziesmiņas par neaizmirstulītēm, varēsim palaistīt asaras par neizdevušos mīlestību un bezgala nopūsties, redzot, kā vējš loka kapu priedes. Protams, ka šīs «noskaņas» ir pavisam aplamas. Lēmums taču prasa radīt augstvērtīgus, padomju tautas cienīgus skaņdarbus, bet padomju tauta — tas ir cīņa par piecgadi, cīņa par mieru visā pasaulē, cīņa pret reakcijas mošķiem, cīņa par komunismu. Lūk, šai tautai varonei vajadzīga tāda muzika un dziesmas, kas atspoguļo lielo darbu, lielās cīņas un šo darbu darītāju un cīņu cīnītāju — padomju cilvēku.

Katram komponistam jāsaprot, ka viņš neraksta bijušā inteliģenta tipa estetiem, gardēžiem, bet savai tautai, kas piecgadi apņēmusies veikt četros gados, tiem simtiem un tūkstošiem, kas piecgadi jau pabeiguši.

Lūk, par visu to der pārdomāt ne tikai komponistiem vien, bet arī mums, kas rakstām dziesmu tekstus. Daži vārdi par dziesmām.

Komponisti pārmet dzejniekiem, ka tie nedodot tekstus, bet kad iedodot, tie esot komponēšanai nederīgi. (Jāpiebilst, ka dažkārt gan komponisti saka, ka viņi varot komponēt pat laikraksta sludinājumus.) Bet dzejnieki pārmet komponistiem, protams, ne visiem, ka esot daudz tādu vārdu (piemēram, padomes, sarkanais karogs, traktors utt. utt.), kuriem komponisti ne labprāt meklē skaņu ietērpu vai arī pasaka, ka visam tekstam esot tikai vienas dienas nozīme un to komponēt nav vērts. No šiem savstarpējiem pārmetumiem var rasties tikai viens rezultats, un tāds tas arī ir — īstas masu dziesmas mums arvienu vēl nav. Protams, ka vainojamas ir abas puses. Trūkst sadarbības. Mēs varam arī pieminēt komponistus, kuri tekstus prot atrast paši. Tāds bija nelaikis Jāzeps Mediņš, tāds ir Jānis Ozoliņš, kas ar savām dziesmām spētu aizpildīt vairākus vakarus un kuru dziesmas ir vistuvākas masu dziesmām.

Nav noslēpums, ka komponistu vidū vēl dzirdamas balsis, ka masu dziesma ir trešās šķiras māksla, ka ar to nodarboties nav komponista cienīgi. Tātad bez tekstiem ir arī vēl citi «objektīvi» iemesli, kāpēc īstas, skanīgas masu dziesmas vēl nav.

Arī dzejnieki vainojami, ka viņi vēl nav iemācījušies uzrakstīt īsti skanīgu dziesmu tekstu.

Ir tikai viens ceļš, kā komponistiem, tā dzejniekiem, — mācīties un strādāt, un strādāt kopā, strādāt tā, kā to prasa partijas lēmums par Muradeli operu «Lielā draudzība». Tad arī mūsu darba tauta iegūs jaunas un skanīgas, visiem pieejamas masu dziesmas.

VIENKĀRŠĪBA UN DABISKUMS MUZIKĀ

ELFRIDA PAKULE
LPSR tautas māksliniece
Stalina premijas laureate,

Vissavienības komunistiskās (boļševiku) Partijas Centrālās Komitejas vēsturiskais lēmums muzikas jautājumos ievirza pareizā gultnē ne tikai komponistu, bet arī visu pārējo muzikas darbinieku jaunradi, jo par labas un skaistas muzikas sniegšanu tautai izpildītāji mākslinieki (dziedoņi un instrumentālisti) tikpat atbildīgi kā komponisti. Izpildītājs ir starpnieks starp skaņradi un klausītāju. Līdzšinējais stāvoklis, kad padomju muzikā, latviešu padomju muziku ieskaitot, vadošās pozicijas sāka ieņemt formalistiski, klausītāja dzirdei nesaprotami un pat nepatīkami darbi, izpildītājiem sagādāja lielas grūtības. Labs dziedonis vai instrumentālists vienmēr ir gribējis un gribēs dot tautai īstu, daiļu mākslu, bet mūsu komponistu jaunradē šādas mākslas kļuva arvien mazāk.

Formalisma un griezīgu disharmoniju kults, kuram pēdējā laikā pakļāvās daudzi ievērojami krievu un latviešu padomju komponisti, nodarīja arī citu, ļoti nopietnu ļaunumu. Aiz formalistiskiem, tautai nesaprotamiem skaņdarbiem bieži vien centās paslēpties vājš, nemākslinieciski izpildījums, jo pseidolaikmetīgās muzikas «dīvainības» atņēma klausītājam katras kontroles iespējas. Šāda muzika precizā atskaņojumā ir tikpat nesaprotama un nebaudāma kā kļūdaina izpildījumā. Tāpēc varam droši paredzēt, ka prasība pēc skaidrības, melodiskuma, tautiskuma muzikalajā valodā radīs strauju izpildījuma līmeņa celšanos.

Arvien sāpīgāk klausītāji un mākslinieki izjūt jaunaš latviešu padomju operas trūkumu. Šai nozīmē komponistu un dzejnieku parāds tautas priekšā jau kļuvis ļoti smags. Jaunais VK(b)P CK lēmums, dodams nepārprotamus norādījumus par padomju muzikas uzdevumiem, latviešu padomju oriģinaloperas radīšanu lielā mērā atvieglinās. Kā operdziedātāja īpaši gribu pasvītrot tās lielās iespējas, ko komponista jaunradei dod tautas melodiju elementi. Krievu un Vakareiropas, arī latviešu klasiskās muzikas labākie darbi tikai tāpēc varēja iekarot visplašāko tautas masu sirdis, ka tie bija tuvi un radniecīgi tautas muzikas garam, bija tuvi un radniecīgi tautas ilgām un vēlējumiem. Runājot konkreti par vokālo muziku, jāaizrāda, ka ir pilnīgi nepieciešams, lai komponisti vairāk nekā līdz šim rēķinātos ar cilvēka balss iespējām. Nebūt nav vajadzīgs, nav pat vēlams, lai, piemēram, dziesma koloratursopranam «spidētu» ar pārspīlētiem techniskiem žilbinājumiem un vairākkārt atkārtotiem 3. oktavas fa. Kompozicijā koloratursopranam mēs gribam dzirdēt liriskai balsij piemērotu dziesmu, kurā skan patiesīgums, dvēseliskums un skaista melodija. Koloraturas elementi ir tikai gaumīgs izdaiļojums šai dziesmai. Tādas dziesmas mēs labprāt dziedāsim, un nešaubos, ka tauta tās labprāt klausīsies.

Vienkāršība, dabiskums ir pats grūtākais, bet arī pats galvenais jebkurā mākslas nozarē. Daudzi komponisti un daudzi muzikas izpildītāji šo patiesību bija aizmirsuši. Tagad partija to autoritatīvi atgādināja. Šis atgādinājums palīdzēs mūsu muzikas darbiniekiem radīt tādu mākslu, kas spēs izpildīt muzikas atbildīgos audzinošos uzdevumus, palīdzēs radīt tādas operas, simfonijas, dziesmas un citu žanru darbus, kurus tauta vēlas dzirdēt un kas tautai vajadzīgi.

LIELAIS PAGRIEZIENS MUZIKAS DZĪVĒ

ARVĪDS ŽILINSKIS

Ar VK(b)P CK 1948. g. 10. februara lēmumu par V. Muradeli operu «Lielā draudzība» tagad būs iespējams droši vilkt paraleles par tiem darbiem, kas tautai bija sveši, par tiem komponistiem, kas bija iestrēguši formalisma žņaugos un nevarēja saprast padomju cilvēka jūtas, bija tālu aizgājuši no lielajiem klasiskās muzikas paraugiem krievu un Vakareiropas muzikā. Viņiem tuvāks šķita pārsmalcinātais impresionisma, eksotisma un citu «ismu» stils, kas patiesībā noveda pie daiļās muzikas likvidacijas. Profesionālie komponisti, novirzoties personīgos meklējumos, bija atrāvušies no tautas, no patiesi cilvēcīgā, vienkāršā, klausītājam saprotamā.

Atsevišķi padomju komponisti bija uzspiedušī tautai klausīties nervozi saspīlētu, uz skaņu efektiem dibinātu muziku, ko cildināja un slavināja kritikās par pareizāko virzienu nākotnes muzikā. Būdama bez iekšēja siltuma, tā palika sveša, nesaprotama tautai.

Vai Padomju Latvijas komponistiem arī trūktu savu klasiķu, kur smelties labus muzikas paraugus? Mums ir Dārziņš, Vītols, Kalniņš, Melngailis, Zālītis. Izejot no viņu skaņdarbu labākajiem paraugiem, kurus tauta jau pārņēmusi kā sev mīlus, tuvus, mūsu uzdevums virzīt latvju skaņu mākslu uz augšu, dodot tai jaunu idejisku saturu, šīsdienas klausītājam tuvas izjūtas.

Komponista darbs stāv ciešā sakarā ar paškritiku, kas jāpaceļ uz augstāka līmeņa, neatlaidīgi vērtējot sevi, pārbaudot, neaizraujoties ar paviršu, ātru improvizatorisku rakstīšanu un klausītāju pacildinājumiem.

Lai izprastu tautas pagātnes dziesmas un dejas, komponistam neatlaidīgi jāpētī folkloras bagātības. Tur slēpjas tautas mākslas skaistākās pērles, cildenas melodijas, kuru apstrādājumi jaunās skanīgās formās pavērtu plašas iespējas muzikas jaunradē.

Dziesmu komponisti gaida un vēlas, lai arī padomju rakstnieki pilnībā izprastu pašreizējo lielo pagriezienu muzikas dzīvē, rakstītu vairāk tādu dzeju, kas ļaujas ietērpties skanīgās dziesmās, daiļās melodijās. Līdz šim vēl komponistam bija grūti atrast labu dzejoli, kas izraisītu viņā pārdzīvojumu, melodiju.

Rakstniekiem un komponistiem turpmāk vairāk jāsadarbojas kopējam mērķim — ievirzīt savu daiļradi pareizā, tautai saprotamā, realistiskā ceļā. Dosim tautai darbus, kas būtu mūsu lielā laikmeta cienīgi!

PRETĪ JAUNAM PADOMJU MUZIKAS UZPLAUKUMAM

Prof. JĒKABS VĪTOLIŅŠ

VK(b)P CK lēmumam par Muradeli operu «Lielā draudzība» ir milzīga nozīme, tas skar vissasāpējušākos muzikas jaunrades jautājumus un dziļi ietekmēs visu mūsu muzikas dzīvi. Vērsdamies ar visu savu asumu pret redzamākajiem padomju komponistiem, atsedzot un nosodot formalistisko, pretlautisko virzienu, kāds izpaužas to darbos, lēmums liks līdz beidzamajām konsekvencēm pārdomāt savas jaunrades nostādnes katram komponistam, ne mazākā mērā arī muzikas kritikai un muzikas teoretiķim.

Atraujoties no dabiskas, skaidras un izteiksmīgas melodijas, no emocionalitates muzikā, komponists zaudē pašus būtiskākos savas mākslas pamatus. Starp šādu komponistu muziku un plašām tautas masām iestājas plaisa, kas noved komponistu strupceļā, padara viņa mākslu tautai nesaprotamu un nevajadzīgu. Visos lielo muzikas meistaru darbos ir vienmēr arī lielas, spēcīgas, jūtu un pārdzīvojumu pilnas melodijas, kas cilvēkus aizrauj, saviļņo, pacilā. Cik tālu var novest muzikas atrautība no tautas, visgaišāk liecināja pēdējo triju četru gadu desmitu Rietumeiropas un Amerikas muzikas attīstība, tās ekspresionisma un konstruktivisma strāvas ar atonalisma, asu, griezīgu disonanču kultu, kas rietumu muziku noveda dziļā dekadencē.

Šādas formalisma strāvas bija arī latviešu padomju muzikā, tāpat mūsu muzikas kritika, paklaudamās formalistiskā virziena ietekmei, bieži pauda maldīgas nostādnes, slavēdama un izceldama to komponistu mākslu, kuri seko formalistiskajam virzienam un ir kļuvuši tautai un socialistiskā realisma virzienam sveši. Nepietiekami muzikas kritika arī norādījusi mūsu komponistiem uz to robu viņu jaunradē, kāds radies, aizmirstot latviešu tautas dziesmu un par maz kopjot kora dziesmas žanru. Bet taisni ar tautas dziesmu un kora dziesmu saistās latviešu klasiskās muzikas vislabākās un demokratiskākās mākslas tradicijas.

VK(b)P CK lēmums padomju komponistiem skaidri un noteikti norāda to ceļu, pa kādu jāiet viņu muzikalās jaunrades darbam. Balstoties uz labākajām klasiskās muzikas tradicijām, smeļoties no tautas muzikas dziļajiem avotiem, pastiprināti kopjot vokālos žanrus — kora un solo dziesmu un operu, kas spēj runāt uz visplašākajām tautas masām, cīnoties pret jebkādām formalisma izpausmēm savā mākslā un radot augstvērtīgus un idejiskus darbus visos muzikas žanros, padomju komponists spēs radīt realistisku muziku, kas atradīs ceļu pie visas tautas un virzīs padomju muzikas kulturu pretī jaunam un spējam uzplaukumam.

DZEJNIEKS UN KOMPONISTS

JĀNIS GROTS

VK(b)P CK 1948. gada 10. februara lēmums par V. Muradeli operu «Lielā draudzība» skar ļoti svarīgus pārkārtojumus ne tikai Padomju Latvijas skaņu mākslā un komponistu daiļrades darbā, bet plašā mērā attiecas arī uz mums, padomju dzejniekiem, kas sacer tekstus gan solo, gan kora, gan masu dziesmām, gan libretus operām un operetēm. Šo lēmumu, kam ir ārkārtēji tālejoša nozīme padomju skaņu mākslas attīstībā, ar lielu saviļņojumu uzņēma visa tauta un tas dziļi atbalsojās visu mākslas darbinieku aprindās, mākslas iestādēs un organizacijās.

Ja pārlaižam skatu mūsu komponistu un dzejnieku kopējiem sniegumiem, ko tie pēdējā laikā ieguldījuši skaņu mākslas pūrā, tad lepoties nepavisam nevarēsim. Nemaz jau nerunājot par lielāka stila darbiem, kantatēm u. t. t., mums ir samērā maz tādu solo un kora dziesmu, kas būtu guvušas jo dziļu, sevišķu pievilcību un popularitati plašās darba ļaužu masās.

Šad tad ir dzirdētas valodas, ka vienas vai otras neveiksmes gadījumā komponisti vaino dzejniekus un dzejnieki komponistus. Dzejnieks uzraksta tekstu, bet komponistam tas nav patīkami, vai arī gadās tā, ka komponists uzraksta muziku tekstam, bet muzika atkal neiesilda, neiedvesmo ne korus, ne diriģentus, ne klausītājus. Tātad te acīm redzot ir kāds strupceļš, kāds līdz galam neizdomāts, nesaskaņots un neveikts posms pašā darba radīšanas procesā.

Šai ziņā arī tekstu un kompoziciju konkursi ne arvienu ir devuši vēlamos rezultatus. Nav daudz ne to godalgoto tekstu, ne kompoziciju, kas plašās dziedātāju un klausītāju aprindās būtu atradušas atsaucīgas sirdis.

Ja teksts un muzika ir konstruēti, sadomāti, samākslоti, bet nav izjusti, ja trūkst mākslinieciskas vienkāršības, ja dziesmas realajam nopamatojumam trūkst pacilājoša un iedvesmojoša romantiska pacēluma, tad šāds darbs iznāk neskanīgs, kokains un nesasniedz ne klausītāja dzirdi, ne sirdi.

Un tas, manuprāt, rodas arī tāpēc, ka mēs darbam pieejam pārāk formali, bez dzīvā cilvēka līdzdalības. Vispirms tekstu, tad kompoziciju konkurss (pašas par sevi vajadzīgas lietas), bet kur pēc tam paliek teksta un muzikas autoru ciešāka daiļrades sadarbība? Te iniciativai vairāk vajadzētu izraisīties no komponistu puses, jo dzejnieki nereti dzird, ka viņiem, t. i. komponistiem, esot arī savas specifiskas muzikālas prasības pretim vienam otram saturā vērtīgam tekstam. Vai tad šīs prasības attiecīgs komponists nevar konkretizēt attiecīgam teksta autoram, kas tās, ja tādas ir, izpildītu, lai darbs neapstātos pusceļā? Tātad atkal tas pats nopietnākas, mērķtiecīgākas sadarbības trūkums starp dzejnieku un komponistu.

Nemaz neaizstāvot dzejniekus, tomēr jājautā komponistiem, vai viņi ar vajadzīgo uzmanību ir pārlasījuši mūsu labāko padomju dzejnieku — Jāņa Sudrabkalna, Andreja Baloža, Valda Luksa, Jūlija Vanaga u. c. grāmatas, gan arī dzejoļus periodikā?

Vai patiešām tur ir tik maz komponēšanai derīgu darbu, kā to uzrāda pēdējā laikā, sevišķi šodienas bilance? Un cik ir to komponistu, kas vērtīga, laikmetīga dziesmu repertuara radīšanā vai viena otra dzejoļa pieskaņošanai vai pārstrādāšanai muzikā būtu griezušies pie attiecīgu tekstu autoriem? Šādu gadījumu līdz šim diemžēl ir maz.

Varbūt arī tāpēc dažs labs nodoms un dažas labi iecerētas dziesmas nav ieraudzījušas dienas gaismu, ka iecerētajam darbam tā darītājs ir piegājis klāt formali, bet nevis ar visiem sava radošā gara spēkiem un neatlaidību. Un tā viens otrs līdz galam neizveidots teksts un melodija ir palikuši bez spārniem, bez lidojuma mūsu mākslas apvāršņos.

VK(b)P CK lēmums par V. Muradeli operu «Lielā draudzība» ir tik svarīgs un nozīmīgs, ka tas spārnos arī Padomju Latvijas komponistu saimi un dzejniekus dot mūsu darba ļaudīm jaunas, labākas, skaistākas, vārdos un skaņās dziļāk izjustas dziesmas nekā līdz šim.

Dzejnieks un komponists, paturot vērā tautas patiesās intereses, lai ciešāk sadodas rokās kopējā darbā un lai padomju dziesma atrod plašu, gaišu ceļu uz tautas sirdi un dvēseli šī lēmuma garā, kas jo augstu pacel padomju skaņu mākslas karogu!

Jaunās demokratijas zemes

ALBANIJA

A. LEITS, G. CĪRULIS

Balkanu pussalā, no sauszemes robežojoties ar Grieķiju un Dienvidslaviju, rietumos veidodama Adrijas jūras piekrasti, atrodas neliela zemes teritorija, kas jau vairāk nekā tūkstoš gadu pieder mazajai brīvību mīlošajai un varonīgajai albaņu tautai.

Šajā zemē nejūt, kā viens gadalaiks pāriet otrā, ziema šeit maz atšķiras no pavasara vai rudens. Adrijas piekraste klāta olivu birzēm, un sudrabainie koki spilgti izceļas uz zaļo pakalnu fona. Un jūra šeit tik klusa un rāma, ka tā liekas sastingusi kā milzīgs spogulis. Aiz olivu birzēm izplešas līdzenums, bet aiz līdzenuma paceļas augsti kalni, pārklāti skābaržu mežiem. Šie kalni atdala Albaniju no tās kaimiņvalstīm.

Līdzenumā atrodas sādžas, kalnos un pakalnos slēpjas mazi ciemi, nelielas gleznainas mājas. Zeme sadalīta sīkos iecirkņos. Albaņi sēj kukurūzu, kviešus, audzē vīnogas un tabaku, daudz arī augļu un sakņu dārzu.

Albanijas platība ir 28.000 kv. km., iedzīvotāju skaits — 1.106 tūkst. — 38 iedzīvotāji uz kv. km. Lielākās pilsētas: Tirana (galvaspilsēta) — 80.000 un Skutari — 32.000 iedzīvotāju.

CĪŅA PAR BRĪVĪBU

Kas gan nav mēģinājis piesavināties šo bagāto un skaisto zemi saulainās Adrijas jūras krastā! Gadu simteņiem albaņu tauta stenējusi svešinieku jūgā, un tūkstošiem varonīgu jauniešu krituši cīņā pret apspiedējiem. Daudzus tautas varoņu vārdus pazīst Albanijas senā vēsture, tās bagātīgā folklora. Un par spīti šiem asiņainajiem laikiem, šai apspiestībai, Albanija saglabājusi savu nacionalo kulturu, savu valodu.

Albaņi izbaudījuši visus Romas un Bizantijas vergturu, Venecijas augstmaņu, Epiras despotu, turku ielikteņu — pašu jaukumus. Vēlākā periodā Albanijas teritorija kļuva par imperialistisko valstu asas cīņas arenu. Tikai 1920. gadā to iztīrīja no franču, italu un grieķu okupacijas karaspēka. Tomēr izveidojusies republikaniskā iekārta noturējās tikai piecus gadus. Jau 1925. gadā albaņu lielākais feodalis Achmeds Cogu, ne bez Italijas līdzdalības, izdarīja valsts apvērsumu, pasludinot sevi par republikas prezidentu, bet trīs gadus vēlāk — par monarchu. Tā kā 1939. gadā italu fašisms pārgāja no «miermīlīgas» ielavīšanās politikas uz Albanijas okupaciju ar militara spēka palīdzību, šis steigā izceptais monarchs, nodevis un pametis «savu» tautu likteņa varā, aizbēga uz Londonu.

Uzliesmoja otrs pasaules karš. Visām iepriekšējām albaņu tautas ciešanām pievienojās italu un vācu fašisma jūga periods, drausmīgu un baigu ļaundarību periods. Tomēr, lai arī cik nežēlīgas bija iebrucēju represijas, viņi nespēja salauzt albaņu patriotu pretestību. Gluži otrādi, albaņu vīrišķīgā bruņotā cīņa guva arvien plašāku un plašāku vērienu. Radās nelegala nacionala organizacija «Brīvā Albanija». Visā zemē sāka darboties partizanu nodaļas. So nodaļu apvienošanas un vienotās vadības nolūkos 1943. g. 10. jūlijā tika nodibināts Albanijas nacionalās atbrīvošanas armijas ģeneralštabs. Par šā štaba komisaru kļuva albaņu tautas vadonis Envers Hodža. Viņa vadībā nacionalā atbrīvošanas armija, kuras rindās bija ap 70.000 cilvēku, kļuva par bargu un neuzvaramu spēku. 1944. gadā šī armija deva vairākus iznīcinošus triecienus vācu fašistu karaspēkam. Sevišķi smagu neveiksmi okupanti cieta Korčas un Albasana rajonā. 1944. gada beigās valsts teritorija bija pilnīgi iztīrīta no sadrumstalotām vācu bandām.

JAUNĀS ALBANIJAS TAPŠANA

Albaņu tautas vissīvāko cīņu periodā — 1944. gada 24. maijā Permetijā sanāca antifašistisko cīnītāju kongress. Kongresā ievēlēja Albanijas nacionalās atbrīvošanas antifašistisko Padomi. Padomes otrā sesija, kas notika 1944. gada 20. oktobrī Beratē, vienbalsīgi nolēma uzņemties Albanijas pagaidu valdības pienākumus. Par Ministru Padomes priekšsēdētāju, kara ministru un nacionalās aizsardzības ministru apstiprināja nenīīgo brīvības cīnītāju, albaņu tautas uzvaru iedvesmotāju, organizatoru un vadītāju Enveru Hodžu.

1945. gada decembrī notika Albanijas Satversmes sapulces vēlēšanas. 1946. gada 11. janvarī Satversmes sapulce pasludināja Albaniju par tautas republiku. Tādā kārtā ilgstošās cīņas rezultatā Albanijas darba ļaudis iekaroja plašas politiskas brīvības. Iesākās šis zemes vēsturē vēl neredzēts saimnieciska un kulturas uzplaukuma laikmets. Neatsveramu palīdzību Albanijai sniedz Padomju Savienība un Dienvidslavija. Albaņu tauta uzsākusi drošu demokratiskās attīstības ceļu.

LAUKSAIMNIECĪBAS REORGANIZACIJA

Līdz otrā pasaules kara sākumam Albanija bija viens no visatpalikušākajiem Eiropas rajoniem. Kara laikā tās ekonomiskais stāvoklis pasliktinājās vēl vairāk. Zemi nesaudzīgi postīja un laupīja italu un vācu okupanti. Naftas un bitumena ieguve gandrīz pilnīgi apsīka. Ostas un ceļi bija izpostīti, sādžas un pilsētas sagrautas, lopi un labība aizvesti vai iznīcināti. Daudzi tūkstoši cilvēku nomira bada nāvē.

Pēc iebrucēju padzīšanas un demokratiska tautas režima nodibināšanas stāvoklis radikali mainījās. Izdarītās reformas radīja labvēlīgus apstākļus spontanai tautsaimniecības augšanai. Vispirms realizēja agraro reformu, kuras rezultatā konfiscēja zemi 8700 lielīpašniekiem. Daļu zemes atsavināja arī 10.700 vidējiem īpašniekiem un 480 reliģiskām iestādēm. Tas viss sagādāja iespēju nodrošināt ar zemi 20.100 bezzemnieku ģimenes, kas kopā ar 29.500 sīkzemnieku saimniecībām ieguva papildus 132.000 ha zemes, 239.000 pēdas olivu kokiem apstādītās platības, kā arī nepieciešamo lauksaimniecības inventaru. Tādējādi zeme kļuvusi par īpašumu tiem, kas to apstrādā. Bez tam valdība sniegusi darba zemniekiem lielu palīdzību, apgādājot tos ar pārtiku, sēklu, mākslīgiem mēsliem un kredītiem. Bez tam vēl noorganizētas 18 valsts fermas ar apstrādājamo platību 15.000 ha. Plaši sāk izveidoties arī visāda veida darba zemniecības kooperatīvas apvienības.

Valdība veikusi nopietnus pasākumus lauksaimniecības kulturu ražīguma pacelšanai un apstrādājamās platības paplašināšanai. Zemniecība ar entuziasmu atbalsta valdības politiku un visus spēkus velti savas saimniecības atjaunošanai un tālākai attīstībai. Tikai 1947. gadā apstrādājamās zemes platība, salīdzinot ar 1946. gadu, palielinājusies par 59 proc., bet ievāktās ražas kvantums pieaudzis par 285 proc. 1947. gadā sējumu kopplatība pārsniedza 1938. gada sējumu platību par 130.200 ha.

1947. gadā Albanija pirmoreiz savā vēsturē nodrošināja sevi ar pašas ražoto maizi.

Straujos tempos attīstās arī lopkopība. Palielinās lopu skaits, aug to produktivitate. Sagatavo lauksaimniecības specialistu — tehniķu, agronomu, veterinaru u. c. kadrus.

RŪPNIECĪBA

Dabas bagātību (naftas avotu, šachtu u. c.), banku, tirdzniecības uzņēmumu, transporta un sakaru līdzekļu nacionalizacija nodrošināja rūpniecības strauju augšupeju un plānveidīgas vadības iespēju. *Nostiprinājās strādnieku šķira* — valsts vadošais spēks. Jau 1946. gada beigās bija paveikta Kučovas un Patosas naftas rūpniecības uzņēmumu rekonstrukcija. 1947. gadā naftas rūpniecība deva valstij par 210 proc. vairāk produkcijas nekā 1938. gadā, pārsniedzot 1946. gada līmeni par 79 proc. Bitumena ieguve, salīdzinot ar 1946. gadu, pieauga par 50 proc. Pieņemot likumu par valsts uzņēmumu radīšanu (1947. g.), uzcelti 45 valsts mēroga un 13 vietējas nozīmes uzņēmumi.

Italu un vācu iebrucēji transporta, sakaru līdzekļiem un dzīvojamām ēkām bija nodarījuši milzīgu postu. Albaņu tauta enerģiski stājās pie šo tautsaimniecības nozaru atjaunošanas darba. Visās nozarēs plaši izvērtās sacensība un triecientempu darbs. Albaņu tautas pašaizliedzīgā darba rezultatā atjaunoti un daļēji rekonstruēti visi ienaidnieka izpostītie tilti, kā arī uzbūvēts daudz jaunu. Ar jaunatnes spēkiem pirms termiņa pabeigta Albanijas pirmā 43 km garā dzelzceļa būve starp Duresu un Pečinu. No okupantu sagrautajām un nodedzinātajām dažādām ēkām jau atjaunotas 10.900; tāpat atjaunotas visas ostas.

Kā ziņoja ģeneralpulkvedis Envers Hodža 1947. gada 27. janvarī Tautas Sapulcei, 1947. gada Valsts saimniecības plāns izpildīts ar uzviju. 1948. gada plāns paredz tālāku tautsaimniecības attīstību.

Albanijas tautsaimniecības attīstību pavada ievērojama tautas ekonomiskā stāvokļa uzlabošanās, tās kulturalā līmeņa augšana, vispārējās labklājības straujais pieaugums. Krasi pieauguši zemniecības ienākumi; palielinājušās strādnieku un kalpotāju darba algas, ievesta sociālā apdrošināšana, kardinali uzlabota iedzīvotāju mediciniskā apkalpošana. Zeme pārdzīvo vispārēju uzplaukumu.

Kā kara laikā, tā arī mierīgās celtniecības periodā albaņu tautas uzvaru iedvesmotājs un organizators ir komunistiskā partija, kuras radīšana cieši saistīta ar Enveru Hodžu. Viņa vārds ir vispopularākais Albanijā. Brālīgā, nesavtīgā Padomju Savienības un Dienvidslavijas Federatīvās Tautas republikas palīdzība ievērojami sekmēja Albanijas straujo ekonomisko un politisko attīstību.

SIEVIEŠU EMANCIPACIJA

Visspilgtāk Albanijas jaunais kurss atspoguļojas tajās pārmaiņās, kas notikušas albaņu sieviešu stāvoklī. Reakcionarā režima laikā sieviete Albanijā neuzskatīja par vīrietim līdzīgu būtni, viņu uzlūkoja kā zemāku, kā dzīvniecisku radījumu. Neviens neinteresējās par viņas vajadzībām, jo viņa bija izstumta no sabiedrības. Sasniegusi pilngadību, sieviete kļuva par sava vīra vergu, par visādu atpalikušu ierašu upuri, un pat vēl Achmeda Cogu monarchijas laikos lauku tirgos pirka un pārdeva sievietes. Vārdu sakot, albaņu sieviešu liktenis nebija apskaužams.

Bet visas šīs grūtības nespēja izravēt albaņu sieviešu patriotiskās jūtas, nevarēja iznīcināt viņu stingro apņemšanos izcīnīt sev tiesības uz labāku dzīvi. Un tā fašistiskās okupacijas laikā Albanijas sieviete kopā ar savu vīru vai brāli varonīgi cīnījās pret ienīsto ienaidnieku. Fakts, ka partizanu armijā cīnījās vairāk nekā 6000 sieviešu, liecina par viņu progresīvo noskaņojumu.

Otrais Albanijas Antifašistisko sieviešu kongress, kas notika Tiranā 1946. g. 30. jūnijā, uz visiem laikiem likvidēja to veco pasauli, kas apspieda albaņu sievieti. Tagad viņai ir balsošanas tiesības, savas pārstāves parlamentā. 171 sieviete ievēlēta dažādās izpildu komitejās; valsts iestādēs strādā 1157 sievietes un 460 — par skolotājām.

IZGLĪTĪBA

1938./39. gados bērnu dārzos mācījās 1900 bērnu, pamatskolās — 48800, vidusskolās — 5900; darbojās 20 bērnu dārzi, 640 pamatskolas, 14 vidusskolas ar 40 pirmskolu bērnu audzinātājiem, 1280 pamatskolu un 270 vidusskolu skolotājiem. Augstāku mācības iestāžu vai teatru nebija, kinoteatru tikai 13.

1947./48. mācības gadā bērnu dārzus apmeklē 10.200 bērnu, pamatskolas — 158.000, vidusskolas — 14.760, Pedagoģisko institutu — 465 studenti; darbojas 85 bērnu dārzi, 1730 pamatskolas, 120 vidusskolas, viens mākslas licejs un Pedagoģiskais instituts ar 390 pirmskolu bērnu audzinātājiem, 2960 pamatskolu un 885 vidusskolu skolotājiem. Nodibinātas 16 teatru trupas, kas apceļo visu zemi. 25 kinoteatros 1947. g. izrādīja 155 filmas; organizēti arī 6 kori un 7 orķestri.

Bez tam pēc kara atvērtas 15 bērnu siles, 15 pionieru nami un 8 pionieru nometnes. Nodibināts zinātniski pētnieciskais instituts, kam pakļauti visi muzeji un kas izdod vārdnīcas, ģeografiskus atlantus, vēstures un literaturas grāmatas un marksistisko darbu tulkojumus. 1947. g. 430 albaņu studenti saņēmuši stipendijas studijām ārzemēs, starp citu arī Maskavas un Ļeņingradas universitatēs. Cīņai pret analfabetismu organizēti 4780 kursi, kuros mācās 82.700 lasīt un rakstīt nepratēju.

Lielās politiskās un socialās pārmaiņas, kā redzams, atradušas savu izpausmi arī izglītības laukā un tagad apmierinājušas albaņu tautas masu sensenās prasības pēc progresivas kulturas.

PRESE

Mūsdienu Albanijas prese izteic to pacilātību, kas noveda albaņu tautu pretim uzvarai pār fašismu un kapitalismu. Raksturodams preses uzdevumus, ģeneralpulkvedis Hodža teica: «Mūsu presei jābūt ne tikai informējošai; tai vispirms jābūt audzinošai un jāatspoguļo jaunā dzīve un jaunais gars.»

Jaunā albaņu prese piedzima varonīgās cīņas gados. Tās sākumi meklējami skrejlapās, biļetenos, uzsaukumos, brošurās, kas tika iespiestas pagrīdē, mazās istabiņās vai pagrabos un pat ciemos un darba nometnēs. Drīz vien «improvizētās» redakcijas pārcēlās kalnos, kur regulari sāka iznākt avīzes, kā, piemēram, Albanijas komparijas organs «Tautas balss», Nacionalās atbrīvošanas kustības padomes organs «Vienība» un citas. Iznāca desmitiem laikrakstu un žurnalu, pilsētās un sādžās izplatīja brošuras, biļetenus, uzsaukumus, kas visi aicināja tautu sacelties pret fašistiskajiem apspiedējiem.

Pašreiz Tiranas pilsētā vien iznāk 14 avīzes un laikraksti (*pirms kara tikai 7*). Lielākās ir «Baškimi» («Vienība»), ko izdot Tiranas Demokratiskās frontes padome, Nacionalās Armijas organs «Cīnītājs», arodbiedrību avīze «Darbs», jauniešu laikraksts «Braš» («Jaunatne»), sieviešu žurnals «Jaunā albaniete», «Sports», bērnu laikraksts «Pionieris», rakstnieku organs «Mūsu literatura» u. c.

Avīze «Baškimi» iznāk 15.000 eksemplaros — Albanijā līdz šim nedzirdēts skaitlis, jo tur pirms kara 85% iedzīvotāju bija lasīt un rakstīt nepratēji. Liela nozīme ir arī sienas avīzēm, kas sastopamas katrā fabrikā, iestādē un ciemā.

ALBAŅU LITERATURAS CEĻI

Albaņu valoda ir viena no visvecākajām indoeiropiešu valodām. Tomēr pirmie raksti iznākuši tikai XV gadu simtenī. Ja savas attīstības sākumā albaņu literaturā bija vairāki lieli tautas rakstnieki un dzejnieki, tad to pašu diemžēl nevar teikt par šā gadu simteņa pirmo četrdesmit gadu literatiem.

Vēsturiskie notikumi, kas veidojuši Albanijas likteņus, albaņu literaturā radījuši veselu plejadu tādu rakstnieku un dzejnieku, kas kalpoja ārzemju imperialisma politikai Albanijā, kur tam bija kolonialas intereses. Šis literarais virziens, saprotams, nebija savienojams ar albaņu darba tautas interesēm un prasībām, bet veicināja vienīgi lielburžuazijas tumšās machinacijas. Šī literarā strāva, kuras sākumi meklējami pagājušā gadu simteņa pēdējā gadu desmitā, raksturīga ar šovinismu, reliģisko antagonismu un to seno ieražu un aizspriedumu idealizēšanu, kas kavē tautas politisko un kulturalo attīstību.

Dekadences pārstāvji — rakstnieks Ernests Koliki, dzejnieks Lasgušs Poradeci, dramaturgs Etems Hadžiademi un citi — savos darbos sludina prettautiskas idejas, ar idealistiskās filozofijas un galējā subjektivisma paņēmieniem cenšoties apdullināt lasītāju.

Kapitalistiskā iekārta šajā literaturas kustībā saskatīja lielu atbalstu. Bet tiklīdz Albanijā sāka organizēties strādnieku kustība, arī literaturā radās virziens ar revolucionarām tendencēm, kura pārstāvji apcerēja savas zemes dzīves īstenību kritiskā realisma garā. Šo literatu vidū ievērojamākie ir tagadējais Albanijas izglītības ministrs Sefuds Malešovs, kas savas grāmatas paraksta ar pseidonimu Lama Kodra, un 1938. g. mirušais dzejnieks Midieni. Viņu realisms ir dzīvs, aktivs un revolucionars, tas aicina uz cīņu pret ekspluataciju, dod lasītājam konkretus mērķus, socialistiskus idealus.

Fašistiskās okupacijas laikā šie divi literarie virzieni galīgi nošķīrās viens no otra. Pirmais pieslējās okupacijas elementiem un nodevējiem; otrs palika uzticīgs tautai un piedalījās nacionalās atbrīvošanas karā. Šīs cīņas gados papildinājās progresīvo literatu rindas. Jaunie rakstnieki, darba tautas pārstāvji, izrādījās savu uzdevumu augstumā, godam izpildīja savus pienākumus pret tautu un dzimteni. Viņi pulcējās ap nelegalo laikrakstu «Brīvības balss», kura līdzstrādnieki Kristaks Tutuļani un Dika Kutjani krita kaujās pret ienaidnieku.

Pēc Albanijas atbrīvošanas valdība veica visus nepieciešamos pasākumus, lai veicinātu progresivās literaturas attīstību. Laikraksti un žurnali atvēlēja daudz vietas rakstnieku darbu publicēšanai. Albaņu valodā tulkotas padomju rakstnieku grāmatas, kurām agrāk ceļš uz Albaniju bija slēgts. Ar Dienvidslaviju 1947. g. augustā parakstīta vienošanās par kulturalām attiecībām, kas paredz studentu, profesoru, aktieru un mākslinieku apmaiņu, kopējus pētnieciskus darbus literaturas un vēstures laukā, specialu institutu dibināšanu utt.

Pēc Albaņu rakstnieku ligas dibināšanas 1945. g. novembrī daudzu rakstnieku daiļradē iestājās sengaidītais lūzums: no īsiem stāstiem un tēlojumiem viņi pārgāja uz romaniem par atbrīvošanas cīņām un par pēckara celtniecības darbiem; tagad viņi savos darbos attēlo tautas šodienas dzīvi un rāda ceļu uz nākotni. Tas it sevišķi sakāms par Šefista Musaraja un Jusufa Alibali darbiem.

Jauno, apdāvināto dzejnieku un prozaiķi Dimitru Šuteriki, kas pēc kara sarakstījis vairākus dzeju un stāstu krājumus, uzskata par jaunās albaņu literaturas cerību; viņa satiriskajās dzejās jūtama zināma Majakovska ietekme. Alekss Čači savā dzeju krājumā «Zemes aicinājums» pievērsies zemnieku dzīves jautājumiem.

Jaunā albaņu literatura ir viscaur realistiska. Un, ņemot vērā valdības atbalstu un rakstnieku lielo darba pacilātību, šī literatura pārdzīvo neapšaubāmu augšupeju un jau visā drīzumā kļūs par tautas masu uzticamāko palīgu tās cīņā par jaunas dzīves veidošanu.

STARPTAUTISKĀS ATTIECĪBAS

Albaņu tauta iekarojusi sev cienīgu vietu antifašistisko cīnītāju rindās. Tas bija jāatzīst pat niknajam albaņu tautas brīvības pretiniekam Čerčilam. 1943. gada novembrī viņš apakšnamā teica: «Šodienas albaņi ar savu cīņu atbalstīja mūs, un viņi dos nozīmīgu ieguldījumu Vidusjūras kara operacijās.» Tā tas arī bija. Bet lūk, karš beidzās. Albaņu tauta Envera Hodžas organizētās komunistiskās partijas vadībā stājās pie visai sarežģītu valsts un saimnieciskās celtniecības uzdevumu atrisināšanas. Pašos pamatos tika iedragātas ne vien vietējās buržuazijas, bet arī ārzemju kapitala ekonomiskās un politiskās pozicijas. Albaņu tauta noteikti un apņēmīgi deklarēja, parādot to arī savos darbos, ka viņa negrib vairs turpmāk kalpot par militaro un politisko intrigu aklu ieroci, par imperialistisko plēsoņu ekspluatacijas objektu.

Citādās domās bija Anglijas un ASV vadītāji. Viņi cerēja, ka izdosies izmantot albaņu tautas grūtības un pēc grieķu parauga to apveltīt ar attiecīgu «palīdzību», t. i. pārvērst Albaniju militari stratēģiskā placdarmā un kolonialās ekspansijas objektā. Lai sasniegtu šos mērķus, organizēja pretvalstiskas sazvērestības, nopietni pūlējās, lai radītu valdībai opoziciju iekšzemē. Taču visas šīs pūles izrādījās veltīgas. Albanijas tauta noteikti izšķīrusies atbalstīt savu valdību, t. i. aizstāvēt brīvību un demokratiju. Imperialistu cerības sabruka. Neattaisnojās imperialistu nodomi nodevīgi sagraut Albanijas demokratiju un neatkarību. Tomēr ar to lieta nebeidzās. Pastiprinājās draudi, šantaža un provokacijas. Angļu un amerikaņu imperialisti atteicās atzīt Albaniju par sabiedroto, atteicās atzīt tās pretfašisma karotājas valsts tiesības. Albanijai liedza piedalīties Apvienoto Naciju Organizacijā. Angļu valdība safabricēja incidentu Korfu jūras šaurumā; Albanijai uzvēla vainu par to, ka divi angļu karakuģi uzdūrušies šinī jūras šaurumā mīnām, ko bija izlikusi, domājams, viena no karotājām valstīm vēl kara laikā. Kļuva biežāki gadījumi, kad angļu un grieķu flote iebrauca Albanijas teritorialajos ūdeņos. Virs Albanijas teritorijas sāka parādīties ārvalstu lidmašīnas. Sekojot savu kungu norādījumiem, grieķu monarchisti sāka sistematiski pārkāpt un apšaudīt albaņu robežas. Parizes miera konferencē grieķu delegacijas vadītājs, plaši pazīstamais fašists Caldariss, iesniedza priekšlikumu Dienvidslavijas delegacijai sadalīt Albanijas teritoriju starp Grieķiju un Dienvidslaviju. Dienvidslavijas delegacija atmaskoja šos nelietīgos nodomus. Tomēr provokacijas turpinājās.

Vienalga, kā arī trakotu Anglijas un ASV imperialistiskās aprindas, nav viņu spēkos apstādināt vēstures vareno gaitu. Visi viņu mēģinājumi lemti pilnīgai neveiksmei. Apbrīnošanas cienīgi un vīrišķīgi albaņu tauta aizsargā savu brīvību un neatkarību.

Neatsveramu palīdzību Albanijai tās suverenitates un neatkarības aizstāvēšanai sniedza Padomju Savienība. Kur vien radās jautājums par Albaniju — vai nu tas bija Apvienoto Naciju Organizacijā, vai Parizes Miera konferencē, vai arī Ārlietu Ministru sesijās, — visur Padomju zemes pārstāvju balss, ko arvien atbalstīja Dienvidslavija un citas jaunās demokratijas valstis, bija darba mīlētājas albaņu tautas pusē. Padomju Savienības balss vienmēr ir ietekmīga, atvēsinot svešo teritoriju un bagātību kārojošo imperialistu galvas. Tas bija svarīgākais apstāklis, ka agresija nespēja izplatīties tālāk par Grieķijas robežām. Vērojot Padomju Savienības apbrīnojamos panākumos visās dzīves nozarēs, Albanijas tauta gūst spēkus cīņai ar atpalicību. Tā cel stiprus pamatus pārejai uz socialismu.

Albaņi atjauno savu galvaspilsētu Tiranu

Profesoram Jānim Endzelīnam 75 gadi

P. KĻAVIŅŠ

22. februārī uz 75 mūža gadiem atskatās dižais latviešu valodnieks profesors Jānis Endzelīns.

J. Endzelīns dzimis 1873. gada 22. februārī Kauguru pagasta Mičkēnos. Mācījies Kauguru pamatskolā, Valmieras aprinķa skolā un Rīgas pilsētas ģimnazijā. 1893. gadā iestājies Tērbatas universitātē. Beidzis klasiskās un slavu filoloģijas nodaļu un atstāts pie universitātes gatavoties zinātniskajam darbam. Izturējis maģistranta pārbaudījumus un 1903. gadā aizstāvējis provenia legendi darbu «Исследования кашубского языка», sāk strādāt par privatdocentu Tērbatas universitātē. 1905. gadā ar disertaciju „Латышские предлоги", I часть iegūst maģistra gradu. Charkovas universitāte 1905. gadā ievēlē J. Endzelīnu par ārkārtas profesoru, bet ministrija neapstiprina, tāpēc strādā sākumā par privatdocentu. 1911. gadā viņu apstiprina par ārkārtas profesoru salīdzināmajai valodniecībai. Pēc doktora grada iegūšanas ar disertaciju „Славяно-балтийские этюды" Endzelīnu 1912. gadā apstiprina par kārtējo profesoru.

Docēdams salīdzināmās valodniecības priekšmetus Charkovas universitātē, Endzelīns šai laikā strādā arī intensīvu zinātnisko darbu. Charkovā viņš uzraksta savu «Lettische Grammatik» un savāc daudz etimoloģiskās literatūras, kas attiecas uz latviešu leksiku, jo pieejama bijusi plaša valodnieciskā literatūra, kādas vēlāk bieži trūka Rīgā. 1920. gadā Endzelīns pārnāk uz Latvijas universitāti un līdz šim laikam docē baltu valodas, senās ģermaņu valodas un citus salīdzināmās valodniecības priekšmetus.

Studiju laikā, iepazinies ar Kārļa Mīlenbacha, krievu akademiķa Fortunatova un čechu valodnieka Zubatija darbiem par baltu valodām, Endzelīns pievēršas latviešu valodas pētīšanai. 1897. gadā rakstā «Diftongu un garo vokāļu izruna latviešu valodā» un vēlāk citos rakstos viņš ar pārliecinošu noteiktību izskaidro latviešu intonaciju sistemu un leišu un latviešu intonaciju attieksmes, ņemot par pamatu triju intonaciju sistemu.

Tāpat Endzelīns publicē rindu citu darbu par latviešu un leišu valodas fonetiku, morfoloģiju un sintaksi gan krievu, gan ārzemju valodnieku izdevumos. Lielākais darbs te ir „Латышские предлоги", kas ir pirmais plašākais zinātniskais pētījums par latviešu prepoziciju formu, nozīmi un lietošanu.

Atzīstot, ka latviešu zinātniskās gramatikas īstākais pamats ir latviešu dzīvās izloksnes, jo veco rakstu piemineķļos ne vienmēr atrodami pilnīgi un neapšaubāmi valodas fakti, Endzelīns pievēršas latviešu dialektoloģijai. J Endzelīns kopā ar K. Mīlenbachu

apceļo Rietumvidzemi un Rietumkurzemi, bet Latgali, sēļu zemi un Austrumvidzemi apceļo Endzelīns viens pats. Šos Endzelīna latviešu izlokšņu pētījumus subsidējusi arī Charkovas universitāte.

J. Endzelīna lielākais darbs ir «Lettische Grammatik». Šis darbs ir nozīmīgs ne vien kā pētījums par latviešu valodu, bet tas noskaidro arī virkni speciālu leišu valodas jautājumu, aizstājot leišu valodas vēsturisko gramatiku. Ar šo darbu latviešu valoda tika ievesta salīdzināmās valodniecības zinātnē.

1936. gadā J. Endzelīns izdod darbu «Latviešu valodas skaņas un formas», kas ir saīsināts «Lettische Grammatik» izdevums latviešu valodā, papildināts ar jaunieģūtajiem valodas dotumiem. Šogad iznāks latviešu valodā J. Endzelīna «Latviešu gramatika» («Lettische Grammatik» otrs izdevums latviešu valodā), kur ir iestrādāti no jauna savāktie valodas materiāli un attiecīgie pētījumi.

Latviešu valodu pētīdams, J. Endzelīns daudzos gadījumos saskārās ar prūšu valodas problemām. Tā parādījās raksti arī par prūšu valodas jautājumiem. Kā šo pētījumu rezultats ir J. Endzelīna «Senprūšu valoda», kas ir jaunākais un līdz šim pilnīgākais prūšu valodas atlieku apstrādājums.

Šogad atklātībā parādīsies Endzelīna jaunais darbs «Baltu valodu salīdzināmā fonetika un morfoloģija».

Lielu daļu savas enerģijas J. Endzelīns ir veltījis latviešu leksikografijai, rediģējot, papildinot un turpinot K. Mīlenbacha savāktos materiālus «Latviešu valodas vārdnīcai» un viņa manuskriptu, kas bija uzrakstīts līdz vārdam «patumšs».

Leksikografijas novadā iederas arī Endzelīna darbs par Latvijas vietu vārdiem.

Savā zinātniskajā darbā J. Endzelīns pieskāries arī latviešu valodas sakariem ar kaimiņtautu valodām un dažiem etniskiem jautājumiem, 1899. g. publicē darbu, kas ir vienīgais pētījums par šo tematu. Slavu un baltu valodu savstarpējās attieksmes Endzelīns iztirzājis savā disertacijā.

1912. gadā rakstā par kuršu tautību un valodu Endzelīns ar vietu vārdu, veco rakstu liecībām un kursisko izlokšņu fonetikas īpatībām pierāda, ka kuršī bijuši baltu cilts.

Blakus zinātniskajam darbam par latviešu valodu Endzelīns vienmēr ar neizsīkstošu enerģiju rūpējies par latviešu rakstu valodu. Radīt jaunus terminus visām zinātniskām nozarēm Endzelīns palīdz līdz šim laikam, darbojoties Zinātņu akademijas Terminologijas komisijā.

Prof. J. Endzelīna zinātniskā darbība ir augsti novērtēta dzimtenē un ārzemēs. Viņš ir PSRS Zinātņu akademijas korespondētājloceklis, LPSR Zinātņu akademijas īstenais loceklis, LPSR nopelniem bagātais zinātnes darbinieks, Pragas Zinātņu un mākslas akademijas ārējais biedrs, Zviedrijas Zinātņu akademijas ārējais biedrs, Holandes Zinātņu akademijas ārējais biedrs, Upsalas universitātes goda doktors, Kaunas universitātes goda doktors, Amerikas lingvistu biedrības goda biedrs, Pragas zinātņu biedrības ārējais biedrs.

Tā profesora J. Endzelīna ilgais darba mūžs ir nesis slavu ne vien viņam pašam, bet visai latvju tautai.

Pieminot profesora Endzelīna darbu universitātē, blakus zinātniekam redzam arī diženu audzinātāju, kas mācījis visam pamatā likt darbu un goda apziņu.

Dižajam darba darītājam vēl ilgu, gaišu un raženiem darbiem pilnu mūžu!

Miris ievērojamais padomju kulturas darbinieks S. M. Eizenšteins

Padomju kinematografija cietusi smagu zaudējumu. Miris viens no izcilākajiem kinorežisoriem — Sergejs Michailovičs Eizenšteins.

S. M. Eizenšteins dzimis 1898. gadā. Kopš Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas pirmajām dienām Eizenšteins atradās revolucionarās inteliģences rindās. No pilsoņu kara frontes viņš pārnāk strādāt Proletkulta strādnieku teatrī, kur organizē jaunrades darbnīcu un inscenē lugas kā mākslinieks un režisors.

Pirms 25 gadiem S. M. Eizenšteins sāk darboties kino mākslas nozarē un ar savu pirmo uzvesto filmu «Streiks», veltītu strādnieku revolucionarajai kustībai Krievijā, izvirza jaunus principus padomju kino mākslā, laužot pirmsrevolucijas kino konservatīvās formas un metodes. Viņa pirmās filmas varonis ir revolucionārais proletariāts.

Vēl lielākus sasniegumus padomju kinematografijas izveidošanā S. M. Eizenšteins gūst filmā «Bruņukuģis Potjomkins», kas bija padomju kino mākslas izcila uzvara. Eizenšteina filmas «Oktobris», «Vecais un jaunais», it īpaši «Aleksandrs Ņevskis» un filmas «Jānis Bārgais» pirmā serija izvirzīja viņu pasaules kinematografijas meistaru pirmajās rindās kā progresīvās padomju kulturas izcilu darbinieku.

Eizenšteina radīto filmu panākumi uz visas pasaules valstu ekraniem lielā mērā ietekmēja citu zemju progresīvo kino darbinieku radošo darbību.

S. M Eizenšteins veica lielu pedagoģisku darbu Valsts kinematografijas institūtā un zinātniski pētniecisku darbu PSRS Zinātņu Akademijā.

Eizenšteina nenogurstošā cīņa par padomju kino mākslas pacelšanu arvien augstākā līmenī, viņa radošā darba kaisle, stingrība pret sevi un saviem biedriem radīja Eizenšteinam pelnītu autoritāti un cieņu padomju kino darbinieku vidū.

Savos rakstos, grāmatās, runās Eizenšteins vienmēr cīnījās par padomju mākslas augstu idejiskumu un atmaskoja buržuaziskās kulturas degradaciju un marasmu.

Par izciliem nopelniem padomju kino mākslas attīstībā Eizenšteins bija apbalvots ar Ļenina ordeni, viņam bija piešķirts Staļina premijas laureata un nopelniem bagāta mākslas darbinieka nosaukums. Par zinātniskiem darbiem Eizenšteinam bija piešķirts mākslas pētniecības zinātņu doktora grads.

DZIESMA DARBAM UN TAUTU DRAUDZĪBAI

(Sakarā ar Tamaras Hanumas koncertiem Rīgā)

RICH. RĀGS

Uzbekijas tautas mākslinieces Tamaras Hanumas dzīve kopš agras bērnības ir nepārtraukts darbs un pašaizliedzīga kalpošana mākslai.

Jau 12 gadu vecumā Tamara Hanuma sāk uzstāties ar savām dziesmām un dejām kāzās un tautas svētkos «toiās». Viņa apceļo Tadžikijas kalnu ādžas, Kazachijas stepes, Kaukaza aulus, mācās no sirmajiem Horesmas «askalabodiem», Kazachijas «akiniem» un «žiršiem», Kirgizijas un Turkmenijas tautas dziedoņiem un dejotājiem šo tautu senās dziesmas un dejas. Tā dziesmās un darbā krājās Tamaras Hanumas pūrs, kurā ir vairāk nekā 30 dažādu tautu dziesmu un deju.

Tamaras Hanumas māksla ir aizkustinošs stāstījums par darba cilvēka domām, jūtām un ilgām; par dienvidu sauli un sniegotām Pamira virsotnēm, plašajām Kazachijas stepēm un Kaukaza kalnu ganībām; par padomju cilvēku patriotismu, tautu draudzību un darba prieku.

Jau savā pirmajā debijā Maskavā 1924. gadā Tamara Hanuma iekaro sev un savai mākslai paliekamu vietu. Seko daudzas koncertu turnejas pa visu Padomju Savienību un ārzemēm. Viņa uzstājas starptautiskajā izstādē Parizē un starptautiskajā deju festivālā Londonā 1935. gadā, kur iegūst premiju un medaļu. 1924. gadā viņa koncertē Irānā, kur tai piešķir «Austrumu zvaigznes» goda nosaukumu.

Lielā Tēvijas kara gados Tamara Hanuma uzstājas neskaitāmos koncertos frontē, karaspēka daļās un kara rūpnīcās.

Savus koncerta celojumus Tamara Hanuma vienmēr saista ar folkloristes darbu. Visur, kur viņa uzstājas, tā iepazīstas ar attiecīgās tautas dziesmām un dejām, lai papildinātu savu repertuaru.

Lieli nopelni Tamarai Hanumai uzbeku mākslas attīstībā. Vairākus gadus viņa darbojās Taškentā Uzbekijas Valsts Operas un baleta teatrī par solisti un baletmeistari. 1935. g. viņa Taškentā nodibināja baleta skolu, kas tagad saucas viņas vārdā.

Par izciliem nopelniem padomju mākslas attīstībā Tamarai Hanumai piešķirta Staļina premija, Uzbekijas PSR tautas mākslinieces nosaukums, vairāki ordeņi un medaļas.

*

Tamaras Hanumas koncerti, kas notika no 14. līdz 18. februārim Rīgā, izvērtās par izcilu notikumu latviešu mākslas dzīvē. Līdz pēdējai vietai pārpildītajā zālē rīdzinieki spriegā uzmanībā vēroja mākslinieces priekšnesumus, kas izraisīja vētrainu atsaucību.

Tamaras Hanumas priekšnesumā skatītājam paveras austrumu muzikas daudzkrāsainība un izteiksmes bagātība. Uzbeku tautas gaišais humors un dvēseles siltums atsedzas tēlojumā «Uz jumta», kurā mākslinīece meistarīski attēlo dialogu starp uzbeku daiļavu un zēnu. To pašu redzam iejūtu pilnajā humoreskā «Dārgo māmiņ». Lieliski viņa izpildīja arī citu tautu — kazachu, korejiešu, krievu, mongoļu, ebreju u. c. tautas dziesmas.

Tamara Hanuma rāda apbrīnojamu vārda, dziesmas un dejas organisku apvienojumu. Viņas dejas ir izteiksmīgas, tajās raksturīgas mazas telpiskas izmaiņas. Galveno lomu viņas dejās tēlo rokas, kuru noteiktās, plastiskās kustības neatdarināmā rakstā ilustrē katras tautas dziesmu ar tieši tai tautai raksturīgajām, tipiskajām kustībām.

Tamaras Hanumas māksla ir dzīves apliecinātāja, dziļas iekšējas ticības un optimisma apdvesta. Tiklab melodiskajā, emocionalajā tadžiku dziesmā «Laimes stunda», sapņainajā armeņu «Čabonā», kā arī virišķīgā spēka pilnajā gruzīnu galda dziesmā vai neaizmirstamajā uzbeku dejā, — visur izpaužas drosmīga ticība, spēks un kūsājošais prieks. Un citādi tas arī nevar būt, jo Tamara Hanuma savā mākslā atspoguļo tautas domas, viņas dziesmās runā tautas sirdsbalss, un šī balss ir gavilu pilna, jo tautas, kuru dziesmas dzied Tamara Hanuma, ik dienas sajūt un pārdzīvo šo prieku. Padomju vara atbrīvoja šīs tautas no baju un chanu tiranijas, un tās kopā ar citām padomju tautām pārdzīvo lielo staļiniskā laikmeta jaunrades un celtniecības prieku, savas nacionālās kulturas strauju uzplaukumu. Kūsājošā prieka pilnajā uzbeku dziesmā «Dziesma draugam, dziesma vadonim, dziesma Staļinam», ar kuru mākslinīece uzsāk savu priekšnesumu, sadzirdam visu padomju tautu sirdspukstus un dziļo mīlestību pret lielo vadoni, kura vadībā padomju tautas solo pretī savai lielajai nākotnei — komunismam.

Īpatnējs ir tautas instrumentu kvintets, kas pavada Tamaras Hanumas dziesmas un dejas. Liekas neticami, cik komplicētus skaņu rakstus var uzburt pēc izskata vienkāršais, stabulveidīgais «noi» jeb afgaņu kokle «rubans», kā to dzirdējām tādu meistaru kā Machinudova, Bakajeva un Rachimova izpildījumā. Īstu virtuozitāti uz uzbeku nacionālā instrumenta bungas sasniedzis Gafirs Azimovs.

Pa mūsu materiālu pēdām

«Neparastu tikumu architekturas sacensība»

Laikraksta «Literatura un Māksla» š. g. 5. numurā iespiests LVU Architekturas fakultates studentu kolektiva raksts «Neparastu tikumu architekturas sacensība». Rakstā apskatīti un kritizēti LPSR Ministru Padomes Architekturas pārvaldes rīkotās atklātās sacensības laikrakstu un atspirdzinājumu kiosku pirmās godalgas ieguvušie projekti un izteikti pārmetumi žurijas komisijai.

Ir jāzina, ka ikvienā sacensībā iesūtītos darbus pirms un pēc žurijas komisijas vērtējuma un lēmuma pasludināšanas izstāda sabiedrības un ieinteresēto personu apskatei un atsauksmei, ko žurija, vērtējot iesniegtos darbus, izskata un ievēro.

Tādēļ šai gadījumā studentu kolektīvs savus atzinumus varēja dot pirms žurijas lēmuma.

Žurijas komisija komplektējas neatkarīgi no konkursa sarīkotājas iestādes, un tanī piedalās kā Architekturas pārvaldes, Architekturas fakultates, citu augstāko mācības iestāžu un ieinteresētā resora pārstāvji.

Rakstā minētās sacensības žurijas komisijā ar balss tiesībām piedalījās 6 locekļi: 3 mācības spēki, 2 attiecīgo resoru vadītāji un 1 pārvaldes darbinieks. Darbi šinī gadījumā novērtēti, pielietojot 5 ciparu atzīmi, atsevišķi vērtējot: objekta konstrukciju, iekārtas lietderību (ekspoziciju un apkalpošanas iespēju) un objekta formu, ieskaitot mākslinieciskio apdari un tā ieklaušanos pilsētas vidē. Atzīmju savilkumā pārliecinoši augstākās atzīmes ieguvuši rakstā minētie ar pirmajām godalgām apbalvotie projekti, kuri otrreizējā kopīgā pārvērtējumā ieguva tos pašus rezultātus un ierindojās relativi labāko darbu skaitā.

Jautājums, vai godalgotos projektus domāts realizēt. Te jāpaskaidro, ka sacensība rīkota idejiskā materiāla iegūšanai un izlietošanai vairāku augstvērtīgu tipu projektu radīšanai un tehnisko projektu izstrādāšanai, saskaņojot to iekārtojumus ar attiecīgo resoru prasībām, pie kam galīgi izstrādātie projekti tiks pieņemti Arcnitekturas padomē un apstiprināti būvniecībai.

Oktogonalai prizmas formai (proj. Nr. 000003) laikrakstu kioskiem ir šādas priekšrocības: pirmkārt, pie lielas apbūves kvadraturas (prasīts 3,0—3,5 kv. m.) oktogonalas prizmas kermenis perspektīviskā skatījumā savos apmēros ir šaurāks par jebkuru citas formas kermeni; otrkārt, iespējams sasniegt lielāku apkalpošanas un ekspozicijas radiju un, treškārt, objekts tīrā formā bagāts arī bez lieka dekora.

Attiecībā uz iekšējo iekārtojumu atzīstama ir galda iebūve objekta gabaritā, kas aizsarga eksponatus no lietus un bez liekas pārkravāšanās vienkāršo kioska noslēgšanu. Galda apakša izmantota preču noliksanai, kas centrā sēdošam pārdevējam ērti sasniedzama. Tāpat ekonomisks un ērts atrisinājums aiz plauktu sienām noslēpt skatam brīvi pieejamos kaktos apkures ietaisi un drēbes, neizbūvējot šim nolūkam licku skapi.

Noteikumos prasītā kioska pārvietojamība pareizi atrisināta, neizbūvējot zem ārējām sienām pamatus.

Kioska dekorativais veidojums pie letes un objekta augšdaļā, sakārtojot rakstā dēlīšus, dod tālākā projekta izstrādāšanā vērtīgu ierosinājumu vienkāršiem līdzekļiem, neuzbāzīgā veidā pielietot mūsu nacionalo rakstu.

Teiktais attiecībā uz daudzstūra prizmas formas priekšrocībām attiecināms arī uz otru godalgoto atspirdzinājumu kioska projektu, atskaitot, protams, trūkumus, par ko, ar žurijas komisijas lēmumu, projekta autoram samazināta naudas balva.

Aplūkojot pārējos negodalgotos darbus, starp tiem galvenokārt redzami esošā Rīgas laikrakstu kioska tipa atkārtojumi, kas norāda uz sacensības dalībnieku izdomas trūkumu un sauso technisko pieeju.

Tāpat savam mērķim neatbilst rindu kiosku tipi ar neizteiksmīgiem vienslīpu jumtiem, izdomā pārspīlētie reklamu kioski un pakaldarinājumi Vakareiropas kliedzošiem bezsatura kiosku tipiem.

Protams, starp darbiem bija labi akvareli un ar manieri izstrādāti projekti, kas neapšaubāmi skatītājā rada acumirklīgu patikas sajūtu, bet tas nevarēja žurijas komisiju ietekmēt izraudzīt vispusīgi pārdomātus darbus ar vērtīgiem ierosinājumiem.

E. Kišē,
LPSR Ministru Padomes
Architekturas pārvaldes
priekšnieks

Latvijas Padomju rakstnieku savienības klubā Kr. Barona ielā 12, pirmdien, 23. februārī pl. 18.00 notiks sarīkojums, veltīts Padomju Armijas 30. gadadienai. Referents A. Zurgins. Rakstnieki J. Sudrabkalns, A. Balodis, I. Lēmanis, J. Vanags, A. Čaks lasīs savus darbus. Koncerta daļā piedalīsies: nopelniem bagātā tautas mākslinīece E. Pakule, nopelniem bagātais mākslinieks A. Daškovs, nopelniem bagātais mākslinieks H. Brauns un Lida Rubene. Ieeja brīva.

—o—

JAUNI FOLKLORAS MATERIALI

Laikā no 1947. g. 1. septembra līdz 1948. g. 1. februārim Latvijas PSR Zinātņu Akademijas Folkloras institūtam iesūtīts lielāks skaits dažādu folkloras materiālu:

A. Ancelāne, Rīgā — 6, stud. E. Buša, Rīgā — 214, stud. J. Catlaks, Nīcā — 214, G. R. Etkins, Rīgā — 253, stud P. Galviņš, Nīcā — 135, V. Greble Rīgā — 49, K. Gributs, Sventē — 25, M. Grīnberga, Rīgā — 21, A. Gulbe Rīgā — 241, M. Kazeka, Rīgā — 94, M. Liepiņa, Ventspilī — 3, L. Ligere Rīgā — 3, A. Medne-Romāne, Rīgā — 14, I. Meinbārde, Rīgā — 1, Neretas vidusskola, sakr skolotājs A. Daugavietis — 308, Rīgas pils. XI Anrī Barbisa vidusskola, sakr. skolotāja V. Greble — 1250, Rīgas pils. 24. pamatskola, sakr. skol. Dālmanis — 1, P. Smelters, Sventē — 3, J. Stabulnieks, Rīgā — 4, stud. V. Valeinis, Rīgā 140, J. Valpēters, Sventē — 4; kopā 2983 dažādas folkloras vienības.

Visiem iesūtītājiem izsakām pateicību. Lūdzam folkloras materiālu krāšanu un piesūtīšanu turpināt, īpašu vērību veltījot latviešu padomju folklorai.

ZA Folkloras institūts
Rīgā, Skolas ielā 11

Kaķi un peles

Š. g. 9. februārī plkst. 13 un 30 minutēs Londonas radio pārraidīja sarunu vācu valodā ar virsrakstu «No Hansela Bera Londonas piezīmēm». Sniedzam šīs radio sarunas izvilkumu burtiskā tulkojumā.

«Es pastāstīšu jums par pagājušās nedēļas notikumiem, kuri uzskatāmi rāda, kas ir Anglija. Pagājušajā nedēļā ar runu uzstājās Anglijas premjerministrs Etlijs un paziņoja, ka valdība sagatavo izdot likumu, kas aizliedz paaugstināt darba algu, izpeļņu un ienākumus. Pēc Anglijas valdības domām, šā pasākuma iemesls ir inflacijas draudi. Šis likums sevišķi nepieciešams brīdī, kad gaidāma amerikaņu palīdzība.

Sakarā ar to interesanti minēt ziņojumu, kas ievietots avīzē «Manchester Guardian»: «Amerika gatavojas sūtīt kā dāvanu trūkumu cietošajām Eiropas valstīm 1 miljonu Amerikas kaķu, kuriem būs jāiznīcina žurkas, kas apēd daļu trūkumu cietošo eiropiešu pārtikas. Sakarā ar to Amerikas dzīvnieku aizsardzības biedrība izteica protestu, kurā norāda, ka žurku un peļu skaits Eiropā ir nepietiekams, lai izbarotu vienu miljonu Amerikas tīrasiņu kaķu.»

Saki ko gribi, bet amerikaņu palīdzības svarīgums paliek neapstrīdams...»

O. Vereiska zīm.

Laikraksts «Literatura un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkoleģija: J. Grants (atbildīgais redaktors), M. Buša, N. Grīnfelds, A. Grigulis, A. Krūmiņš, A. Lapiņš, A. Sakse.
Redakcijas adrese Rīgā, Kr Barona ielā 12. Telefons 21997 Runas stundas no plkst 10—14 Numurs maksā Rbl 1.— Abonēšanas maksa Rbl. 52.— gadā.
Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 41/43 Izdevējs Latvijas laikrakstu un žurnalu izdevniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40
Iespiests Latvijas Poligraftresta 1. tipografijā «Cīņa», Blaumaņa ielā 38/40 JT00682